

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2012

Eva Herinková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

PERSONAL STATUS ŽEN V ÍRÁNU

Eva Herinková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

PERSONAL STATUS ŽEN V ÍRÁNU

Eva Herinková

Vedoucí práce:

Mgr. Veronika Sobotková, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, dne 8.4.2012

Eva Herinková

Za odborné vedení a všechny neocenitelné rady bych na tomto místě ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Veronice Sobotkové, Ph.D. Dále bych ráda poděkovala panu Mgr. Igoru Ježkovi za korekci českého jazyka a v neposlední řadě chci poděkovat své rodině za podporu, bez které by tato práce nevznikla.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. ISLÁMSKÉ PRÁVO NEBOLI ŠARÍ^CA	4
2.1. Idžtihád	10
2.2. Rodinné právo	11
2.2.1. Manželství	11
2.2.2. Dočasné manželství	12
2.2.3. Rozvod	14
3. ŽENSKÁ PRÁVA A POVINNOSTI PODLE LEGISLATIVY	17
3.1. Éra dynastie Pahlaví	18
3.2. Porevoluční zákonné změny	23
3.3. Zákony platné napříč dobou	30
4. REÁLNÉ ZMĚNY V PRAKTICKÉM ŽIVOTĚ ŽEN	35
4.1. Uplatňování zákona ve vztahu k sociálnímu postavení jedinců za Pahlavího vlády	36
4.2. Reálný dopad změn v zákonech, provedených po islámské revoluci	40
5. ISLÁMSKÁ REVOLUCE A JEJÍ DOPAD NA ŽENY	45
5.1. Účast a podíl žen na islámské revoluci	47
5.2. Následné porevoluční dění	49
6. DEFINICE ŽENSKÉ ROLE	51
7. ZÁVĚR	55
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	57
8.1. Prameny	57
8.2. Použitá literatura	57
8.3. Elektronické zdroje	59
9. RESUMÉ	60

1. ÚVOD

Většinovým náboženstvím v Íránu je islám, a to ší'itského směru. Konkrétně je zdejší odvětvím takzvaná *ithná 'ašaríja*, česky nazývaná jako ší'a dvanácti imámů. Kromě toho je Írán islámskou republikou, což znamená, že je islám státním náboženstvím. Írán je velice specifickou zemí, jejíž státoporné uspořádání je založeno na náboženství a jeho autoritách. Místní právo je založeno výhradně na islámském právu, kterému se v arabštině říká šarí'a.

Personal statusem je myšlen: *„součet všech fyzických a rodinných charakteristik známé osoby, které ji odlišují od ostatních a dávají dle zákona právní účinky jejímu společenskému životu. Mezi nimi pohlaví, stav, právní způsobilost. Personal status zahrnuje spory ohledně postavení osob a jejich právní způsobilosti, manželství, majetkové uspořádání mezi manželi, vzájemná práva a povinnosti manželů, rozvod zapuzením či soudně projednaný, rodičovství, uznání a popření otcovství, rodinné a rodičovské vztahy, vydržovací povinnosti mezi příbuznými a další.“*¹

Předkládaná bakalářská práce se bude zabývat osobním statusem² žen v Íránu. Cílem této práce je poukázat na diferenci mezi literou zákona a praxí. Bude se snažit zmapovat íránskou legislativu na poli osobního statusu za Pahlavího vlády a po islámské revoluci. Následně se pokusí o vystižení způsobu, jakým je zákon uváděn do praxe. Zmíněna bude také ženská role tak, jak je vnímána íránskou společností.

Především se pak bude snažit objasnit téma, které je v západní společnosti často opakovaným, mnohdy však z dosti zkresleného úhlu pohledu. Práce by měla českému čtenáři přiblížit podmínky žen panujících

¹ NASIR, J. J. *Arab and Islamic Laws Series: The Islamic Law of Personal Status*. Graham & Trotman, 1990. s. 30-31.

² Nadále budu v textu používat český ekvivalent „osobní status“, namísto anglického „personal status.“

v Íránu. Zemi, která vyvolává v posledních letech mnoho rozpaků a kolem které se tvoří nespočet mýtů zastiňujících realitu.

Je pravda, že ženy jsou v Íránu sotva svobodné, nahlížíme-li na věc z naší perspektivy. Zemi je však nutné vnímat v kontextu její vlastní historie a kultury. Ač se nám to nemusí zdát, Írán prodělal v průběhu 20. století rapidní rozvoj, a to jak hospodářský, tak i společenský. Vše se nemůže změnit ze dne na den. Zvláště pak lidské myšlení. Írán dnes není zaostalým státem, nýbrž moderní zemí, která dělá neustálé pokroky. I právní systém zaznamenal velký pokrok. Prakticky do poloviny 20. století bylo rodinné právo výhradou šarí'atských soudů jednajících dle vlastního úsudku, bez nadřazené autority. Neexistovalo jednotné rodinné právo definující přesná pravidla. Netřeba dodávat, že postavení žen bylo nesrovnatelně horší než dnes, kdy právo prošlo řadou převratných modifikací. To ale neznamená, že by si řada dnešních Íránek nepřála změnu.

Práce se nejprve zaměří na islámské právo (šarí'cu), jeho základy a zmíní se o jistých rozdílech mezi sunnitským a ší'itským právem. Podrobněji pak rozebere rodinné právo se zaměřením na manželství a rozvod. Také zde nastíní koncept dočasného manželství jako íránského fenoménu.

Třetí kapitola se bude týkat íránských zákonných ustanovení vztahujících se k ženám. Nejprve se zaměří na období vlády šáha Pahlavího. Zde se bude zabývat především jeho Zákonem o ochraně rodiny. Dalším bodem jsou porevoluční změny a změna ústavy. Nová íránská ústava z roku 1979 v sobě nese důraz na to, že žádný zákon nebo vyhláška nesmí být v rozporu s islámským právem, a to ší'itské právní školy *dža'farí*, uznávané v Íránu. Nakonec představí zákony, jež neprošly za vlády Pahlavího ani během islámské revoluce žádnou změnou.

Čtvrtá kapitola se bude snažit postihnout dopad zákonů a jejich vliv na praktický život žen. Kapitola bude opět rozdělena na část zaměřující

se na monarchické období a část zaměřenou na porevoluční dění. Bude zde zmíněn rozdíl mezi uplatňováním zákona směrem k urbanizovaným ženám vyšší společenské třídy a k venkovským ženám za Pahlavího vlády. Rovněž bude přiblížena role modernizace a její vliv na životy žen v Íránu. Následně se bude práce snažit vyjádřit, jak moc velký byl obrat v uplatňování zákona po revoluci.

Pátá kapitola se bude orientovat na islámskou revoluci. Nejprve se zaměří na roli, kterou ženy hrály během islámské revoluce, jejich aktivní přístup a v neposlední řadě na důvody, které je vedly k účasti na revolučním dění. Pak osvětlí následné porevoluční události, provázené velkým chaosem a zhoršením ekonomických podmínek země.

Poslední kapitola bude zaměřena na roli žen v íránské společnosti. Zmíní šáhovu snahu o přiblížení Íránu k západnímu modelu a proti ní nechť obyvatel k nátlaku, s jakým byl daný model předkládán. Ukáže, že tradiční vnímání ženské role je naprosto odlišné od západních vzorců a dokonce i pohled žen samotných na ženskou roli a rovnost pohlaví se odlišuje. Většina íránské společnosti zastává islámské pojetí ženské role a rovnosti, což se projevilo během islámské revoluce.

V práci se objeví přepisy arabských a perských termínů týkajících se převážně islámského práva. Přepisy se budou držet zavedených norem profesora Kropáčka.³ Všechny transkripce uvádím tak, aby odpovídaly českému fonetickému systému.

³ Viz: KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 275.

2. ISLÁMSKÉ PRÁVO NEBOLI ŠARÍĀ

Šaríā je základem iránského právního systému. Podle čtvrtého článku ústavy Islámské republiky Írán musí být všechny zákony a vyhlášky založeny na islámských základech. Dle dvanáctého článku pak musí být islámské právo aplikováno podle interpretace školy *dža'farí* a dle článku sedmdesátého prvního a sedmdesátého druhého parlament může přijímat pouze ty zákony, které jsou v souladu s islámským právem. K tomuto účelu zde existuje „Rada dozorců“, která má na starosti zkontrolovat všechny zákony prošlé parlamentem.⁴

Samotný pojem šaríā vychází z původního významu tohoto slova, které kdysi označovalo bezpečnou cestu, a zejména tu, která vedla ke zdroji vody. Tato analogie významu nám již napovídá, proč se islámské právo označuje právě tímto výrazem. Šaríā je souhrnem práv a povinností, které seslal Bůh lidem jako ucelený a zároveň neměnný „zákon“. Zákon je tedy v tomto případě danou bezpečnou cestou vedoucí k vodě. A tak jako voda je na Blízkém východě vzácnou komoditou a vytouženým cílem cesty, je i boží milost cílem a odměnou za usilovné snažení o poslušnost vůči Bohu.⁵

Šaríā je součástí náboženství a běžného každodenního života všech muslimů. Dotýká se všech aspektů lidského počínání a není oblasti, o které by se nezmínila. Je provázaná s náboženským dogmatem, se kterým společně tvoří základ islámu. Toto propojení symbolizuje první pilíř islámu, tedy povinnost víry, zakotvenou v dogmatu a podmíněnou zákonem. Šaríā ustanovuje jak vztahy mezi lidmi, tak vztah lidí k samotnému Bohu.⁶

⁴ TELLENBACH, S. *Aspects of the Iranian Code of Islamic Punishment: The Principle of Legality and the Temporal, Spatial and Personal Applicability of the Law*. International Criminal Law Review 9, 2009. s. 689.

⁵ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 117-118.

⁶ Tamtéž.

Při této příležitosti si dovolím ocitovat úryvek ze spisu *Velájat-e Faqíh ajatolláha Chomejního*, kde se Chomejní zmiňuje o šíři záběru šarí'cy:

„Pro všechny záležitosti má islám zákony a předpisy. Vyhlásil lidem zákony, které obsáhnou jejich celý život od doby před narozením až po pohřeb... Žádnou důležitou otázku života islám neponechává bez zákonné úpravy... Zákony a ustanovení jsou dány pro všechna období života. Cílem je vychovat dokonalého, vzdělaného člověka, který je živým ztělesněním zákona a zákony naplňuje dobrovolně a samostatně. Islám přikládá mimořádný význam vytváření předpokladů pro výchovu čestných a vzdělaných lidí tím, že ustaví islámskou vládu a bude řešit politické a hospodářské otázky.“⁷

Pokud se bavíme o šarí'ce, měli bychom zde uvést zdroje, ze kterých šarí'ca čerpá. Hlavním a nejdůležitějším zdrojem je samozřejmě svaté písmo Korán (v originálním znění *Qur'án*). Dalším primárním zdrojem je sunna neboli tradice. Pod pojmem sunna se rozumí souhrn výroků proroka Muhammada, takzvaných *ahádíth* (sg. *hadíth*).

V ší'itském kontextu se tradice nazývají *achbár* - zprávy (sg. *chabar*) a zahrnují i ty týkající se dvanácti imámů, jež uctívají jako své duchovní vůdce. Rozdíly panují ve víře v hodnověrnost tradic. Ší'ité kladou největší důraz na *achbár*, které dokazují právoplatnost 'Alího (prorokova bratrance, zetě a prvního imáma, z. 661⁸) jako Muhammadova nástupce a prostředníka božství. Odmítají jen ty tradice upírající 'Alímu právo na nástupnictví.⁹ Následně se odlišují i zvyky vyplývající z přijímaných tradic. Pro ší'itskou víru je typický svátek 'ašurá, připomínající utrpení a smrt třetího imáma Husajna desátého dne

⁷ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 117.

⁸ PINAULT, D. *Sunni-Shia Sectarianism and Competition for the Leadership of Global Islam*. Tikkun 25, Jan/Feb 2010.

⁹ KOUŘILOVÁ, I., MENDEL, M. *Cesta k prameni: Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Orientální ústav AV ČR, 2003. s. 17.

v měsíci *muharram* roku 680 u Kerbelá. Během tohoto svátku lidé vycházejí do ulic, nařikají a zraňují se, aby sdíleli Husajnovu utrpení. Tomuto rituálu se říká *matam*. V roce 1994 vydal ^cAlí Chamenejí fatwu, která zakazuje sebetrýznění na veřejnosti, aby tento zvyk nepoškozoval islám v očích ostatních společností.¹⁰

Sekundárními zdroji jsou *qijás* (v sunnitském kontextu)¹¹ a *idžmá^c*. Slovo *qijás* označuje analogii. Je to velmi důležitá součást islámského práva, jelikož řeší otázky, na které nelze najít přímou odpověď v primárních zdrojích, tedy v Koránu a sunně. Nabízí možnost vytvořit analogii k danému problému a přirovnat ho k situaci v primárních zdrojích obsažené. Korán a sunnu tak lze vztáhnout a aplikovat na každou situaci. „Jedná se o uvažování právníků, kterým se zaplňují faktické mezery v základních pramenech práva.“¹² Posledním pramenem je *idžmá^c*. To jest názorová shoda hlavních duchovních, čili ^c*ulamá*.¹³ Ší^ca také používá rozum ^c*aql*.¹⁴

Během vývoje právní vědy, *fiqhu*, se rozvinulo několik právních škol. Tyto školy jsou nazývané *madhaby*. V tradiční sunnitské ortodoxii se dodnes udržely čtyři z nich. Prvním je *hanafíjský madhab*, používaný v oblasti Levanty a ve Střední Asii.¹⁵ Minorita následující tuto právní školu

¹⁰ PINAULT, D. *Sunni-Shia Sectarianism and Competition for the Leadership of Global Islam*. Tikkun 25, Jan/Feb 2010.

¹¹ TELLENBACH, S. *Aspects of the Iranian Code of Islamic Punishment: The Principle of Legality and the Temporal, Spatial and Personal Applicability of the Law*. International Criminal Law Review 9, 2009. s. 690.

¹² MIČICOVÁ, B. *Islámský právní systém v komparativním pohledu*. Masarykova univerzita, 2011. s. 40.

¹³ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 118.

¹⁴ TELLENBACH, S. *Aspects of the Iranian Code of Islamic Punishment: The Principle of Legality and the Temporal, Spatial and Personal Applicability of the Law*. International Criminal Law Review 9, 2009. s. 690.

¹⁵ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 118.

se vyskytuje také v Íránu.¹⁶ Dalším je *málíkovský madhab*, rozšířený především v oblasti Maghribu. V pořadí třetím je *šáfí^covský madhab*, jehož centrem je Egypt, a dále se rozšířil na jih Arabského poloostrova, do východní Afriky a do Indonésie. Posledním směrem je *hanbalovský madhab*, který bychom mohli také označit jako nejkonzervativnější a nejstriktnější. Ten má nejhojnější využití samozřejmě na Arabském poloostrově.¹⁷

Pro naše téma však bude důležitý jiný směr, a to ší^citský. Ší^citský *madhab* se podle svého zakladatele, šestého ší^citského imáma Dža^cfara as-Sádiqa (z. 765)¹⁸, nazývá *dža^cfarí* a má svůj střed v místě s ší^citskou většinou, tedy v Íránu.¹⁹ *Dža^cfarovský madhab* je uplatňován nejpočetnější ší^citskou skupinou *ithná^c ašaríja*. Ostatní sekty od ní odvozené používají upravenou verzi.²⁰ Ve srovnání se sunnitským právem používá *dža^cfarí madhab* mnohem více doslovnou interpretaci pramenů. Odlišnosti mezi ší^citským a sunnitským právem vyplývají především z rozdílného výkladu a výběru tradic, které jsou považovány za věrohodné. Další neshody vznikají z faktu, že ší^ca neuznává autoritu prvních tří chalífů. Konečné odchylky mezi sunnitskými *madhaby* a školou *dža^cfarí* jsou výrazné.²¹

¹⁶ AN-NA'IM, A. A. *Islamic Family Law in a Changing World: A Global Resource Book*. Zed Books Ltd, 2002. s. 108.

¹⁷ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 118.

¹⁸ ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. Sloart, Praha 2008. s. 91.

¹⁹ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 119-121.

²⁰ KOUŘILOVÁ, I., MENDEL, M. *Cesta k prameni: Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Orientální ústav AV ČR, 2003. s. 23.

²¹ GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 7-8.

Dža'farovský madhab například dovoluje popření víry (*taqqíja*) v rámci zachování bezpečí. Navenek je dokonce možné přijmout víru jinou. Rovněž podoba modlitebního rituálu se liší.²²

Dalším rozdílem je vnímání predestinace. Zatímco ší'ca přiznává člověku svobodnou volbu v rozhodování, sunna považuje lidské jednání za omezené boží vůlí.²³

Jelikož *dža'farí* odmítá mnoho sunnitských dogmat, jsou jimi označováni za heretiky a zavrhovatele (*rafidí*).²⁴ Sunna také označuje ší'ity, čítající 15 % z celkového počtu muslimů, za nevěřící (*káfir*). Opovržlivý postoj k ší'itům lze najít i v egyptském vydání příběhů Tisíce a jedné noci z devatenáctého století.²⁵

Islámský právní systém rozděluje lidské činy do několika kategorií dle jejich správnosti.

1. *Fard / wádžib* – činy povinné
2. *Sunna / mustahabb / mandúb* – činy doporučené
3. *Mubáh* – činy indiferentní (postoj k nim je nevyhraněný)
4. *Makrúh* – činy nevhodné
5. *Harám* – činy zakázané

Pod pojmenováním „správný“ se můžeme také setkat s termínem *halál*. Tento termín ovšem neoznačuje správný čin, nýbrž osobu či věc.²⁶

²² GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 8.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ PINAULT, D. *Sunni-Shia Sectarianism and Competition for the Leadership of Global Islam*. Tikkun 25, Jan/Feb 2010.

²⁶ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 124-125.

Šarí'ca rozděluje osoby dle jejich právní kompetence. Plnoprávným občanem je svobodný muslim. Další kategorií je jinověrec a dříve ještě existovala třetí kategorie, kterou byl otrok.

Ženu právo pojímá jako polovinu muže. To platí v oblasti dědického práva²⁷ nebo svědectví. Je tedy nutné, aby svědčily dvě ženy, má-li se svědectví vyrovnat tvrzení jednoho muže. Žena má podle práva nad mužem i jisté výhody. Trestní právo přiznává nižší tresty ženám za některé prohřešky.

V manželském soužití je žena muži podřízena, on má však povinnost ji zaopatřit a živit. V náboženských úkonech také nepanuje rovnost. Některé žena nesmí provádět, v jiných však požívá větší svobody než muž, a to tím, že nemusí provádět určité úkony, které jsou pro muže povinné.²⁸

Jak jsme si zmínili výše, nižší postavení než plnoprávní muslimové požívají lidé jiného vyznání. Zde je jen nutné upozornit na omezení ve vzájemných vztazích muslimů s občany náležejícími jiné konfesi. Omezení se týká hlavně dědického a rodinného práva. Muslim s jinověrcem po sobě nesmí navzájem dědit. Při uzavírání smíšeného sňatku pak hraje roli vyznání budoucího manžela, který musí být muslim. Muslimka se podle práva nesmí provdat za nemuslima, zatímco muslim může pojmout za manželku ženu jiné víry. To je ovšem také přijímáno s výhradami, což dokládá úryvek z Koránu: „*Neberte si polyteistky, dokud se nestanou upřímnými věřícími... (K2:221)*“²⁹

Ohledně trestního práva se na ženy vztahují tvrdší tresty (než na muže) za cizoložství – *ziná'*, za něž jsou ukládány ty nejtěžší tresty zvané *hadd* (pl. *hudúd*), stanovené Koránem. Kromě toho jsou ale také

²⁷ Žena získává poloviční obnos, oproti dědictví muže.

²⁸ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 124-125.

²⁹ AWDE, N. *Women in Islam: An Anthology from the Quran and Hadiths*. Curzon Press, 2004. s. 68.

udělovány za křivé nařčení z cizoložství. Nemanželský styk člověka žijícího v manželském svazku je trestán ukamenováním, zatímco svobodný člověk je trestán bičováním či vyhnanstvím. Křivé nařčení je pak též trestáno bičováním. Dokázat smilstvo není nijak snadné,³⁰ neboť šari'ca požaduje čtyři hodnověrné mužské svědky, aby bylo nezvratně prokázáno. Následně je třeba, aby se žena čtyřikrát sama přiznala. Trestní právo bylo ve většině zemí již nahrazeno moderním právem, čerpajícím inspiraci v západních právních systémech. V Íránu je však poměrně tvrdě uplatňováno od islámské revoluce.³¹

2.1. Idžtihád

Dalším stěžejním termínem používaným v islámském právu je *idžtihád*. V doslovném překladu úsilí. Míní se tím úsilí vynaložené při aplikaci vlastního názoru na soudní rozhodnutí. Toto rozhodnutí pochopitelně spadá jen do kompetence, k tomuto účelu zmocněnému člověku. Tím člověkem jest *faqíh*, v množném čísle *fuqahá'*. *Faqíh* je právník. Zmíněné slovo je odvozeno od slova *fiqh*. *Fiqh* pak označuje právní vědu. Jedná se o pojem značící v původním významu „poznání“ nebo „uvědomění“.³²

Idžtihád je do jisté míry spornou záležitostí. Je otázkou velmi diskutovanou. Pro jednu stranu je nepřijatelný, jelikož jen původní zdroje ve formě Koránu a sunny jsou legitimní, neboť jsou přímým poselstvím, seslaným Bohem. Zatímco vlastní názor může být zkreslený a neodpovídat boží vůli. Pro opačnou skupinu je idžtihád oprávněným postupem jednání. Nabízí možnost vlastního rozumného uvážení soudce v aktuální kauze před slepým následováním přesně daných struktur obsažených v Písmu. Legitimita idžtihádu je předmětem sporu mnoha muslimských autorit. Dalo by se diskutovat o tom, zda je použití vlastního

³⁰ Vyjma těhotenství svobodné dívky.

³¹ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 132-133. Trest smrti ukamenováním byl v Íránu vyjmut roku 2003. Viz kapitola 3.2.

³² KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 118.

názoru přínosem či naopak nebezpečnou příležitostí, které lze využít jako výhodné karty k prosazení vlastního zájmu. Odpověď na tuto otázku je skutečně problematická. Idžtihád je totiž příležitostí, kterou lze dobře využít, ale bohužel také zneužít. Korán a sunna společně fungují jako struktura, na které lze pomocí idžtihádu stavět. Záleží však už jen na konkrétní osobě, jak s touto možností naloží.³³

Ještě bychom měli poznamenat, že osoba řídící se idžtihádem je nazývána *mudžtahid* (v íránském kontextu *modžtahed*).³⁴

V Íránu se v osmnáctém století prosadil směr *usúlí*, preferující idžtihád, na úkor *achbáří*, který se drží doslovného významu pramenů.³⁵

2.2. Rodinné právo

V islámském právu spadá rodinné právo do jedné kategorie spolu s právem dědickým. Tato součást šari'cy utváří osobní status, *al-ahwál aš-šachsija*. Je to právě tato část práva, která nejvíce odolává modernizaci nebo nahrazení. Zatímco jiné okruhy práva byly mnohdy v některých zemích nahrazeny evropským právem, šari'atské rodinné právo, to které se nejvíce dotýká každodenního života všech lidí, si drží své silné postavení.³⁶

2.2.1. Manželství

První záležitostí, kterou upravuje rodinné právo, je pochopitelně uzavření sňatku. Manželství je uzavíráno svatební smlouvou, přičemž během svatby nevěstu zastupuje její otec, popřípadě jeho příbuzný mužského pohlaví. Tomuto zástupci se říká *walí*.

³³ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 118.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 7. KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, Praha 1993. s. 189.

³⁶ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 127.

Při domlouvání sňatku hraje velkou roli takzvaný *mahr*, což je svatební dar. Budoucí manžel je povinen dát nevěstě dar v hodnotě, která byla předem stanovena. Většinou se jedná o zlaté šperky. *Mahr* je nadále výhradním ženiným majetkem, se kterým může nakládat dle svého uvážení. Svatební dar je rozdělen na dvě části. Ta první je vyplacena při svatbě, jak již bylo řečeno, zatímco druhá slouží jako pojistka v případě rozvodu. Již ve svatební smlouvě je zahrnuta domluvená částka, kterou by manžel musel své ženě vyplatit v případě, že by se s ní rozváděl. Jelikož výše svatebního daru není nijak zanedbatelná částka, není pro muže jednoduché ji vydělat. To způsobuje poměrně pozdní věk, ve kterém se muži žení. Část *mahr* vyplácená při rozvodu částečně slouží jako preventivní opatření proti rozvodu.³⁷

2.2.2. Dočasné manželství

Ší'itský směr islámu umožňuje takzvané „dočasné sňatky“, tyto sňatky se označují *mu'ā'a*. V doslovném překladu „zábava“. Překlad nám již napovídá, jaký je účel tohoto „manželství“. Jsou uzavírána na dobu určitou a žena za uzavření tohoto manželství dostává finanční kompenzaci. Můžeme tedy říci, že dočasné manželství funguje jako legálně ospravedlněná prostituce.³⁸ Toto ospravedlnění poskytuje čtvrtá koránská súra „Ženy“, verš 28/24:

„A (jsou vám zakázány také) muhsany mezi ženami kromě těch, jichž zmocnily se vaše pravice – a to je vám předepsáno Bohem! A vedle toho je vám dovoleno, abyste si hledali manželky pomocí jmění svého jako muži spořádaní, nikoliv prostopášní. A za to, co jste užívali s těmito ženami, dejte jim jejich odměnu podle ustanovení. A nebude pro vás hříchem, na čem se vzájemně dohodnete po stanovené době – a Bůh je vševědoucí, moudrý.“³⁹

³⁷ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 127.

³⁸ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 128.

³⁹ *Korán, překlad a komentář*: HRBEK, I. Levné knihy, 2006. s. 524.

Výklad verše:

„Počáteční věta nemá sloveso, komentátoři i většina překladatelů doplňovali „a jsou vám zakázány“, což odporuje dalšímu verši; - „muhsana“: termín, označující ve staré Arábii ženu, která preferovala monoandrii (jednomužství) a vzdalovala se praktik polyandrie. V islámském právu, které nezná mnohomužství, znamená tento termín dospělou, svobodnou, zachovalou ženu, která již byla provdána, avšak ovdověla nebo se rozvedla. Další část verše vlastně dovoluje tzv. dočasné manželství (mut^ʿa), které však sunnitský islám zakazuje, zatímco šíité je považují za legální.“⁴⁰

Dočasné manželství je zakotveno v šesté kapitole iránského občanského zákoníku:

„Článek 1075: Manželství je nazýváno dočasným, je-li limitováno na určitou dobu.

Článek 1076: Trvání dočasného manželství musí být přesně definováno.

Článek 1077: V případě dočasného manželství – ustanovení týkající se dědictví manželky a jejího věna jsou stejná, jako u běžného manželství.“⁴¹

Druhý pravověrný chalífa ^ʿUmar zakázal manželství mut^ʿa s tím, že se jedná o starou místní tradici a bylo označeno za hřích.⁴²

Dočasný sňatek je starým obyčejem arabských kmenů. Kdysi to byl spíše svazek arabské ženy s cizincem, který se potřeboval začlenit do

⁴⁰ Korán, překlad a komentář: HRBEK, I. Levné knihy, 2006. s. 753.

⁴¹ *The Civil Code of the Islamic Republic of Iran*, The Network of Iranian law. http://www.iran-law.com/article.php3?id_article=51, (citováno 8.3.2012).

⁴² KOUŘILOVÁ, I., MENDEL, M. *Cesta k prameni: Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Orientální ústav AV ČR, 2003. s. 36. GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 8.

společnosti. Jejich děti pak odvozovaly svůj původ po mateřské linii.⁴³ Jelikož ší'itský směr neuznává první tři chalífy, mohl se v něm tento zvyk zachovat.⁴⁴

Imám Dža'far as-Sádiq řekl: „*Nemám rád muslimy, kteří opustí tento svět, aniž by vyzkoušeli jednu z Prorokových tradic. Jednou z těchto tradic je mu'á.*“⁴⁵

2.2.3. Rozvod

Přestože to není v muslimském prostředí příliš běžné, za některých okolností je přípustný rozvod *taláq*. Je to tradiční způsob rozvodu podle islámského práva - takzvané zapuzení manželky. V poslední době se však od tohoto postupu upouští a dává se přednost soudnímu rozvodovému jednání. Pokud jde o metodu zapuzení, kdy manžel pouze vyslovuje zapuzovací formulí, je nutné, aby ji vyslovil třikrát, a to s časovým odstupem. Časový odstup má zajišťovat mužovo rozvážné jednání a předejít unáhlenému rozhodnutí v rozrušeném stavu. Zapuzovací výrok by pak měl vyslovit nejlépe před očitými svědky.⁴⁶ Dle ší'itského právního systému je nezbytné vyslovit *taláq* před dvěma mužskými svědky.⁴⁷

Tento zapuzovací způsob ovšem není jedinou možností, jak ukončit manželství. Dochoval se z dřívějších dob a díky zakotvení v islámském právu existuje dodnes. Právo však jde vstříc moderní době a řešení

⁴³ HAERI, S. *Law of Desire: Temporary Marriage in Shi'i Iran*. Syracuse University Press, 1989. s. 49.

⁴⁴ KOUŘILOVÁ, I., MENDEL, M. *Cesta k prameni: Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Orientální ústav AV ČR, 2003. s. 36. GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 8.

⁴⁵ HAERI, S. *Law of Desire: Temporary Marriage in Shi'i Iran*. Syracuse University Press, 1989. s. 49. Dočasné manželství viz též kapitola 3.3.

⁴⁶ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 128.

⁴⁷ AN-NA'IM, A. A. *Islamic Family Law in a Changing World: A Global Resource Book*. Zed Books Ltd, 2002. s. 109.

případného rozvodu je upřednostňováno před soudem. Jak již bylo výše řečeno, manžel je povinen vyplatit ženě při rozvodu druhou část *mahr*, tedy svatebního daru.

Poté, co je manželství rozvedeno, je žena povinna dodržet čekací lhůtu, než se může znovu provdat. Čekací lhůta, *‘idda*, trvá po dobu tří měsíců. Je to z důvodu případného těhotenství. Předchází se tak potencionálnímu sporu mužů o otcovství dítěte. Po uplynutí tří měsíců je pár definitivně rozvedený a žena má možnost se opět provdat za jiného muže.⁴⁸

Důvodů k rozvodu existuje podle šarí‘y povicero. Mezi nimi může být pádným důvodem špatný mentální stav jednoho z manželů či neplodnost. Neplodnost je v socio-kulturním prostředí Blízkého východu velkým problémem, jelikož jedním z nejdůležitějších životních cílů, ne-li tím nejdůležitějším, je založit rodinu a zplodit četné potomstvo. Islám však nabízí muži i jinou možnost než rozvod, má-li neplodnou manželku. Danou možností je vzít si druhou ženu. Tak se nestane, že by první žena zůstala opuštěná a nezaopatřená, muž však zároveň získává možnost mít děti.

Žena má také právo podat žádost o rozvod. Argumentem může být mentální narušení muže, jeho impotence nebo fakt, že byla za svého manžela provdána bez svého souhlasu před nabytím plnoletosti. Jiným důvodem může být například to, že ji manžel není schopen finančně zaopatřit.

Příčin rozvodu může být samozřejmě více, ale všeobecně platí stanovisko, že rozvod je nepatřičný a manželé by měli vyzkoušet všechny možnosti, než se rozhodnou přistoupit k tomuto kroku. Negativní přístup k rozvodu je také příčinou, proč je celkové množství rozvodů

⁴⁸ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 128.

v muslimském prostředí poměrně nízké. Dle islámu je rozvod záležitostí, která se Bohu protiví.⁴⁹

„Pravdu měl Posel Boží, když pravil: „Ze všeho dovoleného je Bohu nejodpornější rozvod.“ Mahmúd Šaltút: Fetwy, 3. vyd., 1966“⁵⁰

⁴⁹ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 128-131.

⁵⁰ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. Vyšehrad, 1993. s. 131.

3. ŽENSKÁ PRÁVA A POVINNOSTI PODLE LEGISLATIVY

Jak jsme si již pověděli v minulé kapitole, šarí'ca vychází z Koránu a tradice, tedy výroků proroka Muhammada a jeho druhů. Je ovšem nutné zde zdůraznit, že je islámské právo ovlivněno interpretací učenců a právníků. Právě tato interpretace jej formovala po staletí. To je nutné vzít v úvahu, abychom pochopili, proč se uplatňování „stejného“ islámského práva liší zem od země i napříč dobou.

Tradiční islámské právo v Íránu platilo do roku 1967, kdy spatřil světlo světa Pahlavího Zákon o ochraně rodiny (*Qánún-e hemájat-e cháneváde*).⁵¹ Ten byl jednou revidován, a to v roce 1975.⁵² Rozdělil ženy na dva tábory. „Ženy, které podporovaly stávající režim, sdružovala vládou sponzorovaná Organizace íránských žen (*Sázemán-e zanán-e Írán*). Její prezidentkou byla princezna Ašraf.“ Opoziční strana byla rozštěpená. Patřily k ní četné revoluční a náboženské skupiny. Též se zapojovali jednotlivci, z nichž nejvýrazněji působily spisovatelky.⁵³ Tato velká inovace v Íránu fungovala však pouhých třináct let. Existence zákona tedy neměla dlouhého trvání. Byla jen jakýmsi přechodným obdobím v době dlouhého trvání šarí'cy. To nebylo nikdy zcela přerušeno, jelikož za Pahlavího nedošlo k anulaci šarí'cy.⁵⁴

Organizace íránských žen pod sebou sdružovala různé spolky pro pomoc ženám. Působilo v ní na dva tisíce odborníků a sedm tisíc dobrovolníků. Írán se dále vyjádřil pro podporu mezinárodního hnutí žen zastřešeného OSN. V souvislosti s tím se měla pořádat druhá světová

⁵¹ VOJTÍŠKOVÁ, V. *Postavení žen v íránské a saúdské společnosti*. ČLOVĚK 15, 2009. s. 14.

⁵² HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 479.

⁵³ VOJTÍŠKOVÁ, V. *Postavení žen v íránské a saúdské společnosti*. ČLOVĚK 15, 2009. s. 14-15.

⁵⁴ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1171.

konference o ženách v Teheránu v roce 1980. V důsledku nastalé situace se ale tak již nestalo.⁵⁵

Po islámské revoluci čekal rodinné právo velký obrat. Byla zrušena platnost Zákona o ochraně rodiny, uvedeného v platnost za vlády Muhammada Rézy Pahlavího, a následovala obnova platnosti islámského práva, jako jediného zdroje právního systému. Původní snaha nastolit šari'cu v čisté podobě se však nezdařila a právo muselo projít vývojem, aby se dokázalo adaptovat na aktuální podmínky. Podívejme se nyní konkrétně na vývoj práva a postavení žen v těchto klíčových obdobích.

3.1. Éra dynastie Pahlaví

Je nutné podotknout, že Zákon o ochraně rodiny měl své kořeny také v šari'ce, jediném známém a zavedeném právním systému v daném socio-kulturním prostředí.⁵⁶ I přesto, že nový zákon vycházel ze známých základů, přinesl mnoho významných a pro Írán převratných změn. Za monarchie byla ženám dána mnohá práva, o kterých se jim dříve nesnilo. Muhammad Réza Pahlaví se snažil vést zemi k rozvoji a vykročit vstříc modernímu světu. Dívky získaly možnost rovnocenného vzdělání, které se dostávalo chlapcům. Byla zavedena povinná školní docházka pro všechny děti. Dále byla ženám poskytnuta možnost pracovat, a to za stejnou mzdu, kterou by za danou práci obdržel muž. Byla zavedena mateřská dovolená a také školky u pracovišť.⁵⁷

Zákon zvýšil minimální věk pro uzavření sňatku. Dívky se podle nového ustanovení mohly provdat až od osmnácti let a pro chlapce byl věkový limit zvýšen až na dvacet let.⁵⁸

⁵⁵ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 361, 364.

⁵⁶ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 479.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

Koncepce rozvodu zaznamenala neméně významný zlom. Již nestačil doposud používaný způsob zapuzení manželky. Nový zákon vyžadoval projednání rozvodu před soudem a nutnost jeho zaregistrování státem na úřadu zvaném *mahzar*.⁵⁹ Ženy také získaly větší možnost zažádat o rozvod tím, že byl rozšířen seznam důvodů pro podání žádosti. Pahlavího zákon ustanovil rodinné soudy, které sloužily k projednávání rozvodů, a ženy, stejně tak jako muži, se zde měly právo hájit.⁶⁰ K této změně měla vláda patřičné důvody. Írán byl v šedesátých letech jednou ze zemí s nejvyšším počtem rozvodů ve srovnání jak s evropskými státy, tak muslimskými státy, což bylo dáno jednoduchostí rozvodu *taláq*. Nyní museli manželé před soudem dokázat, že není nadále jejich soužití možné. Výsledkem bylo, že po vydání zákona se počet rozvodů rapidně snížil.⁶¹

Byla též omezena polygamie. Pokud nyní chtěl muž pojmout druhou ženu za manželku, potřeboval souhlas své první ženy. To ovšem platilo jen v případě, že byla první žena plodná a netrpěla vážnou chorobou. Byla-li první žena těhotná a manžel si přesto vzal druhou choť, měla první žena na svoji žádost garantovaný rozvod.⁶²

„Teoreticky mohly zažádat o rozvod, protože zákon nyní polygamii zakazoval. Ale záležitost nebyla tak úplně jasná, protože zákonodárci museli pod nátlakem mollů určitou omezenou formu polygamie zachovat.“

63

Rozvedená žena může též nově žádat o svěřením dítěte do své péče. Doposud měl dítě v péči automaticky otec od dvou let věku u chlapce a

⁵⁹ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1171.

⁶⁰ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 155.

⁶¹ AGHAJANIAN, A. *Some Notes on Divorce in Iran*. Shiraz University, 1986. s. 749-750.

⁶² HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 479.

⁶³ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 155.

od sedmi let věku u dívky.⁶⁴ Konečné rozhodnutí o svěření dítěte do péče nakonec ale závisí na soudci, jelikož je uplatňováno právo idžtihádu.⁶⁵ V praxi však vždy zůstávala většina dětí u matky, jelikož to přináší výhody oběma rodičům.⁶⁶

Nově se ustanovila žena jako opatrovnice dítěte v případě, že otec zemře. Dříve se opatrovníkem stávala automaticky manželova rodina, a především jeho matka.⁶⁷

V Pahlavího období se také vláda snažila zavést plánované rodičovství, přičemž duchovní se jim pokoušeli klást překážky do cesty. Nakonec ale vydali fatwu se souhlasným stanoviskem. Ač bylo plánované rodičovství nakonec Pahlavím zavedeno, nebylo jednoduché uvést jej do praxe, obzvláště na venkově.⁶⁸

Bylo podporováno vzdělávání žen, pročež byly zakládány takzvané „ženské prapory“ armády vzdělání, což jsou dobrovolníci, kteří jezdili vyučovat na venkov. Ženy byly v tomto ohledu významnou složkou, jelikož ne všichni rodiče na venkově dovolili svým dcerám navštěvovat školu s mužským učitelem. Tento problém řešily „ženské prapory“. Vysokoškolské vzdělání bylo též zpřístupněno širším vrstvám žen, a to pomocí stipendií. Tak bylo dosaženo třetinového podílu dívek mezi studenty vysokých škol.⁶⁹

⁶⁴ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

⁶⁵ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1171.

⁶⁶ AGHAJANIAN, A. *Some Notes on Divorce in Iran*. Shiraz University, 1986. s. 754.

⁶⁷ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 362.

⁶⁸ Po revoluci bylo plánované rodičovství zavrhnuto, načež bylo opět obnoveno po prudkém nárůstu porodnosti. PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 156-157.

⁶⁹ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 156, 361.

Zaměstnané ženy získaly četné výhody. Bylo zavedeno pravidlo, že má žena dostat za stejnou práci stejnou mzdu jako muž. Dále se pořádala školení pro zlepšení kvalifikace žen a byly vytvořeny mnohé výhody pro matky. Zavedla se mateřská dovolená a při pracovních zařízeních se otevíraly školky.⁷⁰ Muž měl ale právo požádat soud o nařízení, aby žena přerušila výkon zaměstnání, pokud tak uznal za vhodné.⁷¹

Ženy získaly volební právo a dokonce i možnost stát se členkami parlamentu.⁷² Již v roce 1963, v rámci Bílé revoluce šáha Muhammada Rézy Pahlavího získaly íránské občanky právo volit. Proti zavedení ženského volebního práva se postavila celá řada duchovních. V jejich řadách tehdy stál i ajatolláh Chomejní.⁷³ Avšak pouze něco málo přes čtvrt milionu Íránek z celkových pěti milionů potenciálních voliček, se zúčastnilo nadcházejících voleb. Je ale nutno dodat, že ani muži nebyli častými návštěvníky volebních místností. Zřejmým důvodem je, že volby byly jen jakousi fraškou. Do roku 1975 byly v Íránu dvě strany, které ovšem nebyly opoziční vůči sobě navzájem a už vůbec ne proti šáhovi. Od roku 1975 byl zaveden systém jedné politické strany a volby byly pouze ceremonií.⁷⁴

Poslední volby před pádem šáhova režimu přinesly ženám velký úspěch. Dvacet z nich se dostalo do *madžlesu* (poslanecká sněmovna) a

⁷⁰ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 362.

⁷¹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 481.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Nicméně po vítězství islámské revoluce ženám jejich volební právo ponechal. Pravděpodobně si uvědomoval důležitost ženské participace na islámské revoluci, a tak jim uchoval jejich dosavadní politické právo. HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 488.

⁷⁴ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1171.

tři sta dalších žen obsadilo místa v lokálních zastupitelstvech. V roce 1978 dokonce získala žena ministerské křeslo.⁷⁵

Roku 1978 byl schválen celonárodní akční plán, který měl Írán dovést k úplné integraci žen do společnosti.⁷⁶

Všechny tyto změny napomáhaly postupné proměně postavení ženy v rodině, a tím i její celkové pozice ve společnosti. Vezmeme-li v potaz zvýšení minimálního věku dívky pro sňatek, rovnou nám vyplyne i ten důsledek, že měla děvčata větší šanci ovlivnit výběr svého budoucího partnera. Celkově měl zákon pozitivní vliv na získání větší nezávislosti některých íránských žen.⁷⁷

Tak jako islámské právo, i Pahlavího zákon vyhrazuje jisté a pevně dané rozdíly v právech a povinnostech muže a ženy. Šáhův zákon je ovšem v tomto ohledu značně střízlivější. Posílil práva mužů i žen, a tak zlepšil právní postavení všech občanů ve společnosti. Rozdíly v postavení obou pohlaví oproti šari'ce pak šáh značně zúžil.⁷⁸

V souvislosti s režimem šáha Pahlavího stojí za zmínku tehdejší postoj k potratům. Období monarchie bylo k přerušování těhotenství poměrně tolerantní. V průběhu sedmdesátých let se v Íránu prováděly interrupce, a to za tichého souhlasu vládních činitelů. Avšak zákonem byl tento zákrok legalizován až v roce 1977. Potrat byl prováděn jedine v případě, že plod nebyl starší dvanácti týdnů a v případech ohrožení matky.⁷⁹ K přerušování těhotenství musel udělit souhlas manžel. Byla-li

⁷⁵ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 363.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

⁷⁸ Opětovné nastolení islámského práva znovu rozdíl mezi pohlavími prohloubilo, pohybujeme-li se v teoretické rovině. HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 481.

⁷⁹ ERFANI, A., MCQUILLAN, K. *Rates of Induced Abortion in Iran: The Roles of Contraceptive Use and Religiosity*. Volume 39, June 2008. s. 112.

žena svobodná, mohla požádat do osmého týdne těhotenství o potrat.⁸⁰ Legalizace potratů ovšem neměla dlouhého trvání. V následujícím roce 1978 byl zákon zneplatněn. Stalo se tak těsně před koncem šáhovy vlády, za okolností zvyšujícího se napětí v zemi, které nakonec způsobilo pád režimu. Zákonnou úpravou byly tudíž potraty v Íránu legalizovány jen po velmi krátkou dobu.⁸¹ K provádění interrupcí v Íránu se ještě později vrátíme.

3.2. Porevoluční zákonné změny

Islámská revoluce přinesla do Íránu mnohá omezení a celkově konzervativní podmínky. Islám začal být lidem ordinován shora, a to přísnou a nekompromisní politikou. Nový název státu – „Islámská republika Írán“ nám již napovídá podobu státního zřízení. Írán se stal teokracií, což bylo novinkou pro celý region Blízkého východu.

Po revoluci následovala řada drastických změn, které zastavily dosavadní modernizaci a pokrok ve společenském vývoji země. Další dění nabralo zcela opačný směr a ponořilo se pod roušku konzervatismu. Tomu odpovídal i nastolený právní systém. Začala se uplatňovat šari'ca ve velice přísné podobě.⁸² Pahlavího Zákon o ochraně rodiny byl Chomejním zneplatněn jako destrukce muslimské rodinné jednoty, odporující příkazům islámu.⁸³ Stalo se tak do dvou týdnů po návratu ajatolláha Chomejního do Íránu, s tím že bude zákon nahrazen šari'cou. Okamžitě přestaly fungovat soudy rodinného práva zřízené za Pahlavího a v září 1979 byly nahrazeny speciálními občanskými soudy.⁸⁴

⁸⁰ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 363.

⁸¹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

⁸² Tamtéž.

⁸³ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1172.

⁸⁴ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1177.

Stará ústava z roku 1906 byla zrušena a v říjnu 1979 byla přijata ústava nová, vstoupivší v platnost v prosinci. Roku 1989, po smrti ajatolláha Chomejního byla novelizována.⁸⁵ Třetí kapitola týkající se lidských práv zahrnuje ženská práva ve dvacátém prvním článku:

„Vláda musí zajistit práva žen ve všech ohledech v souladu s islámskými kritérii a dosáhnout následujících cílů:

- 1) vytvořit příznivé prostředí pro růst ženské osobnosti a obnovu jejích práv, jak materiálních, tak intelektuálních;*
- 2) ochrana matek, zejména během těhotenství a výchovy dětí a ochrana dětí bez opatrovníků;*
- 3) ustanovení kompetentních soudů k ochraně rodiny;*
- 4) ustanovení speciálního pojištění pro vdovy, starší ženy a ženy bez zázemí;*
- 5) odměna za hlídání dětí ctnostným matkám, aby byly chráněny zájmy dětí v nepřítomnosti zákonného opatrovníka.“⁸⁶*

Těsně po revoluci nastal v zemi zmatek spojený se snahou ustanovit nový řád. Byl zneplatněn šáhův zákon, a tudíž bylo třeba zřídit nové instituce, které by ho nahradily. Země se dlouho potácela v dezorganizaci, která provázela rodinné právo.⁸⁷ Bylo třeba zavést regulaci soudních procesů a mnozí se chtěli navrátit k předrevolučním strukturám. Výsledkem byl jakýsi smíšený systém ve spojení šarí'cy, uplatňované prostřednictvím evropského občansko-právního systému,

⁸⁵ *Iran – Constitution*. http://www.servat.unibe.ch/icl/ir_indx.html, (citováno 2.4.2012).

⁸⁶ *Iran – Constitution*. http://www.servat.unibe.ch/icl/ir00000_.html, (citováno 2.4.2012).

⁸⁷ Proč panoval ohledně rodinného práva takový zmatek, vysvětluje historická zkušenost Íránu. Dříve totiž kontroloval veřejné a trestní právo panovník, zatímco rodinné právo spadalo do kompetence učenců islámského práva. Rodinné právo si zde začalo budovat jednotnou podobu teprve ve dvacátém století.

který zajišťoval strukturu.⁸⁸ Během osmdesátých let se vytvářel ucelený souhrn práv rodinného charakteru. Mnohá ustanovení tehdy čerpala z Pahlavího zákona, který byl po revoluci zakázán.⁸⁹

Původní představy o zavedení šarí'cy, jako dostačujícího zdroje právního systému, nebylo jednoduché uvést v realitu. Uplatňování islámského práva v jeho ryzí podobě by mělo za následek příliš nevýhod pro ženy, u kterých se daný záměr potýkal s velkým odporem. Poněvadž nová vláda potřebovala jejich podporu a participaci na veřejném životě, musela slevit z předchozích záměrů. Vlnou nesouhlasu dosáhly ženy některých kompromisů, znamenajících zlepšení situace. Mezi nimi povinnost řešení rozvodu před soudem, nové způsoby porozvodového vyrovnání nebo snazší cestu k získání dítěte do péče.⁹⁰

Je zajímavé sledovat, jak íránská vláda reaguje na ženské požadavky. Změny jsou prováděny jako politická reklama prostřednictvím předvolebních reforem. Ženská práva jsou tak skloubena s politikou státu, což symbolizuje těsné propojení islámského práva s politikou v Íránu. Důležité je, že právo je podřízeno státu – ne naopak, jak tomu bylo původně chtěno.⁹¹

Nicméně všem omezením se ženy po revoluci nevyhnuly, ač vynakládaly velkou snahu pro zlepšení svých práv. Polygynie se mužům stala znovu dostupnější, jelikož už nepotřebovali souhlas první ženy s jejich následujícím sňatkem. V platnosti ale zůstala nutnost soudního povolení k druhému manželství včetně toho, že je muž povinen doložit

⁸⁸ Tato forma právního systému byla používána i před revolucí, a tak to znamenalo návrat k ověřenému.

⁸⁹ OSANLOO, A. *Whence the Law: The Politics of Women's Rights, Regime Change, and the Vestiges of Reform in the Islamic Republic of Iran*. *Radical History Review* 101, 2008. s. 51-52.

⁹⁰ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. *Buffalo Law Review* 54, 2006-2007. s. 1177-1178.

⁹¹ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. *Buffalo Law Review* 54, 2006-2007. s. 1178.

potvrzení od stávající ženy o jeho schopnosti náležitě se po všech stránkách postarat o obě dvě manželky.⁹²

Minimální věk pro uzavření manželství byl dívkám opět snížen, a to na třináct let věku.⁹³ Rozvod se pro muže stal zase snadnějším. Byl vykonán na jeho žádost. Ženám se naopak zúžil okruh možností, při kterých mohly o rozvod požádat. Mezi důvody, které zůstaly, patří například neschopnost manžela se o ženu postarat, nebo jeho odchod.⁹⁴

Rozvody se od roku 1979 praktikovaly před speciálním občanským soudem *Dádgáh-e Madaní-je Chás*, kde *‘ulamá* zastávali roli soudců. Jejich úkolem byla snaha přesvědčit každý pár, aby setrval v manželství. Teprve pokud jejich snaha selhala, manžele rozvedli. Nové právo také umožňovalo rozvod po vzájemném souhlasu obou manželů nazývaný *chul’*.⁹⁵ V tomto případě manželům stačí zajít na úřad (*mahzar*) zaregistrovat svůj rozvod. Tohoto způsobu mnozí Íránci využívali a snažili se nátlakem donutit manželku k souhlasu. Ženy se mnohdy pod nátlakem vzdávaly i svého věna (*mahru*).⁹⁶ Jak se v Íránu říká: „*Mahram halál džúnám ázád. – Nech můj mahr jít a mou duši volnou být.*“ Charakteristikou rozvodu *chul’* totiž je částečné nebo úplné propadnutí věna. To musela každá žena zvážit, chtěla-li iniciovat rozvod.⁹⁷

⁹² HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

⁹³ Dle jiných zdrojů na devět let s tím, že se čekalo do první menstruace než byl sňatek uzavřen. HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1178.

⁹⁴ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

⁹⁵ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1181.

⁹⁶ AGHAJANIAN, A. *Some Notes on Divorce in Iran*. Shiraz University, 1986. s. 751.

⁹⁷ Eventualitu „souhlasného“ rozvodu zrušila revize rodinného práva z roku 1992, stanovující povinnost řešit všechna rozvodová řízení prostřednictvím soudu. HALPER, L. *Law and Women’s Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 96, 99.

V důsledku provedených změn se rozvodovost po revoluci zvýšila. Tento trend začal rokem 1981. Jednak díky snadnějšímu rozvodu a jednak díky tlaku duchovních na mladé lidi, aby vstoupili do manželství. Mnoho mladých párů se v té době nechalo oddat a později se rozvádělo. Rozvodovost také stoupla u urbanizovaných žen, které si těžko zvykaly na nový způsob života.⁹⁸

Pro ženu je nejvýhodnější mít stanovené podmínky rozvodu již ve smlouvě, sepsované při každém sňatku. Jen tady si může žena diktovat své podmínky. Jedině tak může mít najisto opatřena svá práva pro případný rozvod. Během rozvodu se postupuje dle smlouvy, která byla předtím odsouhlasena oběma snoubenci.⁹⁹

Od roku 1982 byly smlouvy ze zákona opatřeny výhradou, vynucující na manželovi svolení ženy k druhému sňatku. Další výsada byla, že v případě rozvodu je manžel povinen učinit vyrovnání, a to až do poloviny majetku nabytého během manželství. Pro zemi mající šarí'u jako základ právního systému vsutku revoluční novinka.¹⁰⁰ Rok 1985 následně udělil ženám možnost získat děti do péče.¹⁰¹

Kvůli dosavadní nevyhovující podobě právní úpravy rozvodu bylo třeba právo rehabilitovat. Roku 1989 byl vydán Reformovaný zákon o rozvodu, k němuž vznikl dodatek v roce 1992, schválený 1993 Radou dozorců. Dodatek přiznává rozvedeným ženám náhradu za práci odvedenou v domácnosti v průběhu manželství - *udžrat al-mithál*, ospravedlněnou islámským principem *mu'amalát*.¹⁰² Roku 1996 bylo

⁹⁸ AGHAJANIAN, A. *Some Notes on Divorce in Iran*. Shiraz University, 1986. s. 751.

⁹⁹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

¹⁰⁰ HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 99.

¹⁰¹ HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 100.

¹⁰² Ten se týká vztahů mezi lidmi a říká, že by každému měla být za práci vyplacena patřičná odměna.

přidáno další zvýhodnění. Zákon stanovil dorovnání *mahrú* stanoveného ve smlouvě dle inflace, která rapidně snižovala hodnotu věna od doby uzavření smlouvy. Zmíněné finanční výhody smí být ovšem vyplaceny jen pokud nebyl rozvod zapříčiněn ženou.¹⁰³

Rodinné právo spravované speciálními občanskými soudy bylo roku 1994 předáno do kompetence všeobecných soudních tribunálů. Jelikož toto uspořádání nevykazovalo příliš funkčnosti, vznikly v roce 1997 rodinné soudy.¹⁰⁴ V každém z nich musí být minimálně jedna soudkyně. Poprvé od revoluce tak mohly ženy zastávat tuto funkci. V návaznosti na agitaci žen v *madžlesu* byla také provedena úprava v přidělování dětí do péče, není-li otec schopný péči zastat.¹⁰⁵

Za prezidenta Chátamího¹⁰⁶ byl zaznamenán příklon k liberálnější politice a ženská otázka se dostala do popředí zájmu. Byla dokonce založena Kancelář pro ženské záležitosti. Jednou z jejích funkcí je také lobbying za ženská práva. Zasloužila se o vládní vyloučení trestu smrti ukamenováním či o podepsání dohody OSN pro zamezení diskriminace žen, což ale nakonec neprošlo skrz Radu dozorců.¹⁰⁷

Ukamenování bylo roku 2003 z íránské legislativy extrahováno na nátlak Evropské komise, v zájmu zachování vzájemného obchodu s Evropou.¹⁰⁸ Vyjmutí bylo provedeno oficiálními orgány soudní moci na podnět *madžlesu*. Trest však nebyl úplně zakázán změnou trestního

¹⁰³ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1179-1183. HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 100.

¹⁰⁴ Těsně před nástupem Chátamího do prezidentského úřadu.

¹⁰⁵ HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 101.

¹⁰⁶ U moci 1997-2005.

¹⁰⁷ OSANLOO, A. *Whence the Law: The Politics of Women's Rights, Regime Change, and the Vestiges of Reform in the Islamic Republic of Iran*. Radical History Review 101, 2008. s. 42-43.

¹⁰⁸ HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 88-89.

zákoníku.¹⁰⁹ Někteří duchovní tvrdili ihned po vyřazení trestu o pouhé dočasnosti daného kroku.¹¹⁰ Navzdory vyjmutí byly v letech 2006 a 2007 zaznamenány případy ukamenování v Mašhadu a Qazvínu.¹¹¹

Íránský parlament podal návrh na uznání „Dohody OSN proti mučení“ a „Ženské konvence OSN“. Tento návrh byl však v srpnu 2003 zamítnut Radou dozorců. V květnu 2004 byl v Íránu přijat „Zákon o respektování právoplatných svobod a ochraně občanských práv“.¹¹²

Do života žen zasáhla mimo jiné i zákonná opatření týkající se potratů, jak již bylo výše řečeno. Revoluce znamenala velké omezení legálních interupcí, které vede k nárůstu nebezpečných, nelegálně prováděných potratů. Ty se v Íránu stále vyskytují, a to navzdory velkému snížení porodnosti.¹¹³ Snížení porodnosti je spojené s rozšířením antikoncepčních přípravků, jejichž užívání je podporováno vládou.¹¹⁴ Dalším faktorem, který ovlivňuje počet potratů, je zbožnost. V konzervativnějších oblastech se potraty objevují v menším počtu. Přesto se vyskytují nezákonné potraty s častými následnými komplikacemi, které mohou vést až ke smrti. Zejména dochází

¹⁰⁹ *Rights – Iran: Suspension of Death by Stoning Boosts Reformists*, Inter Press Service English News Wire, Jan. 13, 2003. <http://www.highbeam.com/doc/1P1-70989808.html>, (citováno 12.4.2012).

¹¹⁰ *Top Iranian cleric: Suspension on execution by stoning – temporary*. Al Bawaba News, Jan. 5, 2003. <http://www.albawaba.com/news/top-iranian-cleric-suspension-execution-stoning-temporary>, (citováno 18.4.2012).

¹¹¹ *Suspension of stoning executions a welcome step if carried out*. Amnesty International News, Aug. 15, 2008. <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/news/suspension-stoning-executions-welcome-step-if-carried-out-20080815>, (citováno 18.4.2012).

¹¹² GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 31.

¹¹³ V roce 1988 byl průměr 5,3 dítěte na ženu, avšak v roce 2000 klesl průměr na 2 děti na ženu.

¹¹⁴ Dnes užívá přibližně 75% vdaných žen v Íránu antikoncepci. HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 119.

k frekventovaným infekcím. Podle výzkumů je většina potratů v Íránu prováděna nezákonně.¹¹⁵

Po revoluci se potrat směl provádět pouze pro záchranu života matky, a to maximálně do čtvrtého měsíce těhotenství. Výjimečně také v případě, že žena čekala těžce postižené dítě. Nebylo jednoduché získat povolení k potratu. V letech 1999 - 2000 byla téměř polovina žádostí zamítnuta. Vytvářelo to velký tlak ve společnosti, a tak v roce 2003 byl předložen návrh na rozšíření podmínek, za kterých je možné potrat provést. Ten byl roku 2004 schválen parlamentem. Zažádá-li od té doby žena o přerušování těhotenství, čtyři experti posoudí, zda na to má nárok. Zákrok je nutné provést do čtvrtého měsíce a desátého dne, kdy plod získává podle islámu duši.¹¹⁶

3.3. Zákony platné napříč dobou

Pahlavího Zákon o ochraně rodiny samozřejmě nemohl kompletně změnit veškerá dosavadní práva a povinnosti. Mnohé tedy zůstalo nezměněno a ponecháno dle dosavadních měřítek. Šaría byla v mnohých ohledech systémem, podle kterého se postupovalo. Byla tak zachována její plná kontinuita, která nebyla v podstatě nikdy přerušena.

Mnohé oblasti zákona zůstaly nedotčené, a to i díky opatrnosti vůči náhlým změnám, kterými by si vláda mohla proti sobě popudit národ. Neztráceli ze zřetele místní tradice a myšlení, které je třeba měnit postupně.¹¹⁷

Mezi práva, která přetrvávala i během Pahlavího vlády, patří právo ženy na finanční podporu poskytnutou manželem nebo mužským členem

¹¹⁵ ERFANI, A., MCQUILLAN, K. *Rates of Induced Abortion in Iran: The Roles of Contraceptive Use and Religiosity*. Volume 39, June 2008. s. 111-112. HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 91.

¹¹⁶ ERFANI, A., MCQUILLAN, K. *Rates of Induced Abortion in Iran: The Roles of Contraceptive Use and Religiosity*. Volume 39, June 2008. s. 111-112.

¹¹⁷ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 156.

rodiny. Dále je to dědické právo s tím, že žena dědí polovinu toho, co muž. Dalším právem ženy je uzavírat smlouvy a v neposlední řadě vlastnit a nakládat s vlastním majetkem.

Ženy mají také právo na svatební dar.¹¹⁸ Tento dar nevěstě je stanovený ve svatební smlouvě. Během sňatku je nevěstě vyplacena jen jeho polovina. Tu druhou dostává pouze v případě rozvodu iniciovaného manželem. Funguje tak jako pojistka vytrvání manželského svazku a zároveň jako finanční jistota ženy, s níž se manžel rozvedl.¹¹⁹

Mezi ženská práva také patří právo manželky na sexuální styk. V případě, že by manžel svou ženu z jakéhokoli důvodu v tomto směru zanedbával, má manželka garantované právo na anulování sňatku nebo rozvod. Tak jako má žena na styk právo, má k němu taktéž i povinnost vůči manželovi. S tím souvisí i následná povinnost k výchově dětí.¹²⁰

Nadále zůstalo v platnosti, že žena nemohla cestovat dle vlastní vůle. Toto pravidlo se šáhově administrativě, navzdory veškeré snaze, nepodařilo změnit. Důvodem byl tvrdý odpor duchovních.¹²¹ Ženy nesměly cestovat bez oprávnění od jejich mužského příbuzného, a to manžela či živitele.¹²²

Další nezměněnou oblastí je tematika dočasných sňatků. Tento fenomén je specifickým právem a jen pro Írán, mající v čele ší'itský právní směr. Takzvané manželství *mut'á* je uzavíráno na dobu určitou, která

¹¹⁸ Nazývaný *mahrje* v íránském kontextu. V původním arabském znění *mahr*, jak jest uvedeno v první kapitole.

¹¹⁹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 156.

¹²² GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 23.

může mít trvání od několika hodin do devadesáti devíti let.¹²³ Obřad mohou snoubenci vykonat sami nebo za přítomnosti duchovního. Manželství je uzavřeno smlouvou a prohlášením souhlasu. Musí být také vyjádřeno, jak dlouhé má být trvání sňatku a jaká je výše částky, jež má být ženě zaplácena.¹²⁴ Muž má podle šari'cy¹²⁵ právo uzavřít neomezený počet prozatímních sňatků, a to v době trvání klasického manželství, přičemž uzavření dočasného sňatku není opatřeno žádnými podmínkami.¹²⁶ Jelikož je sňatek uzavírán na dobu určitou, k jeho ukončení není nutný rozvod.¹²⁷

Nejvíce zajímavým je fakt, že toto právo se zrovna tak jako na muže, vztahuje i na ženy. Žena má tudíž právo pořídit si na jisté období dalšího manžela a být tak vdaná zároveň za více mužů. Toto právo je však spíše teoretické – neuveditelné do praxe.¹²⁸ Děti vzešlé z dočasného manželství jsou pokládány za legitimní a mají nárok na ekonomickou podporu svého otce. Mohou po něm dokonce i dědit.¹²⁹

Dočasné manželství bychom mohli chápat jako snadnější způsob polygamie, ale zároveň ho lze využívat k jakési formě prostituce, pomocí které je možné obejít zákon. Tímto ale ještě jeho využití stále nekončí. Podle islámského práva je manželství *mut'ca* platné i v případě, že není

¹²³ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

¹²⁴ HAERI, S. *Law of Desire: Temporary Marriage in Shi'i Iran*. Syracuse University Press, 1989. s. 51-52.

¹²⁵ Interpretované íránskými náboženskými autoritami.

¹²⁶ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

¹²⁷ GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 8.

¹²⁸ Současná íránská ústava nedefinuje, na koho se právo *mut'ca* vztahuje. Viz kapitola 2.

¹²⁹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480. GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 8.

konzumováno, a proto ho lze použít ke vzniku příbuzenských pout.¹³⁰ To by se dalo označit za manželství „na oko“, uzavřené čistě za pragmatickým účelem.¹³¹ V manželské smlouvě *muf'a* totiž může být zakotveno, že sňatek nebude sexuálně naplňován.¹³² Důvody k uzavření zmíněného typu manželství mohou být různé. Jednou z příčin bývá také potřeba legalizace vztahu. Mladí lidé často nechtějí hned uzavírat trvalá manželství, tak využívají možnosti *muf'a*. Později absolvují ještě klasický sňatek, a to mnohdy již ve chvíli, kdy mají děti. Kromě toho může být argumentem pro dočasný sňatek touha muže vzít si druhou manželku, přičemž ta první mu odmítá udělit povolení ke sňatku.¹³³

Šáhův Zákon o ochraně rodiny se o prozatímním manželství nijak nezmiňuje. V praktické rovině byly za vlády Muhammada Rézy Pahlavího tyto sňatky uzavírány, přestože byly vládnoucí vrstvou přijímány s nevolí. Po islámské revoluci se dočasná manželství opět dočkala uznání vládou a byla posvěcena právním systémem.¹³⁴

Mluvíme-li o legislativních opatřeních rodinného práva, která zůstala nezměněna před revolucí a následně po ní, musíme zde zmínit trestnost cizoložství. Cizoložství bylo a zůstává v Íránu jedním z nejtěžších trestných činů, za který jsou ukládány velmi přísné tresty. Nicméně pro jeho dokázání je nutný jasný a nezvratný důkaz. Přestože je cizoložství trestným činem u manželky stejně jako u manžela, ten za něj většinou získává mírnější trest než žena. Avšak cizoložství není v Íránu

¹³⁰ Klasický sňatek oproti tomu nabývá platnosti až po jeho konzumaci.

¹³¹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 480.

¹³² HAERI, S. *Law of Desire: Temporary Marriage in Shi'i Iran*. Syracuse University Press, 1989. s. 54.

¹³³ MIR-HOSSEINI, Z. *Marriage on Trial: Islamic Family Law in Iran and Morocco*. I.B.Tauris & Co Ltd, 2000. s. 162-163.

¹³⁴ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 481.

příliš časté, což je pochopitelné vzhledem k daným okolnostem. Žaloby a zločiny z vášně jsou pak ještě vzácnější.¹³⁵

Nikoho asi nepřekvapí, že se v Íránu vždy od žen vyžadovala poslušnost vůči manželovi. Že ji požaduje šarí'ca je známý fakt. Nejinak tomu bylo i v období šáhovy vlády, v mnoha směrech osvícené. Revize Zákona o ochraně rodiny z roku 1975 stanovuje povinností ženy její poslušnost ke svému muži právě tak jako islámské právo.¹³⁶

Navzdory všem dosud nereformovaným ustanovením byly učiněny pro Írán revoluční kroky, které mohly vést ke vzniku moderního státu se slibnou budoucností.

¹³⁵ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 481.

¹³⁶ Tamtéž.

4. REÁLNÉ ZMĚNY V PRAKTICKÉM ŽIVOTĚ ŽEN

Abychom pochopili, jak se promítly legislativní změny do praktického života žen, je nutné vzít v úvahu rozdílné sociální podmínky, ve kterých ženy žijí. Druhým bodem, kterého je třeba si povšimnout, jsou rozdíly v praktickém uplatňování práva platného v Pahlavího období a uplatňování porevolučního práva.

Teoretické zákony jsou často velmi vzdálené od každodenní praxe. Proto je třeba porovnat psané právo s reálným děním. Ty se od sebe mohou diametrálně odlišovat.

Kromě toho mají na uvádění práva do praxe vliv sociální podmínky. Jiná je situace ve městech a jiná na venkově. Osobní status musíme vnímat v kontextu sociálních a ekonomických podmínek, což demonstruje fakt, že za šáha vešel v platnost revoluční zákon, ale jeho dopad byl minimální na většinu obyvatel.

Musíme si uvědomit, že Írán je velká země, kde žijí různé vrstvy obyvatel, mezi nimiž existují nezanedbatelné rozdíly. Je důležité, povšimnout si, že je zde jen úzká část žen, které patří do vyšší třídy. Najdeme je v rámci vzdělaného městského obyvatelstva s lepším ekonomickým zázemím. Těchto žen se provedené porevoluční změny dotkly nejcitelněji.

Kromě nich je zde ovšem mnohem širší vrstva žen, které pocházejí z venkovských podmínek, jiné mají kmenový původ a v neposlední řadě jsou tu ženy z chudších čtvrtí velkých měst. Na tyto ženy měly legislativní změny mnohem menší dopad.¹³⁷

¹³⁷ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 483.

4.1. Uplatňování zákona ve vztahu k sociálnímu postavení jedinců za Pahlavího vlády

Uvádění šáhova zákona v realitu prezentují slova Farah Pahlaví:

*„Nyní jsme patřili k těm několika málo muslimským zemím, jejichž legislativa přiznala ženám stejná práva jako mužům, ale všichni dobře víme, jak hluboká propast může dělit literu zákona od praxe.“*¹³⁸

Po druhé světové válce prošel Írán skutečně velkým a nebývalým rozmachem. Ten se však zdaleka netýkal všech občanů, a tedy ani všech žen. Týkal se jen tenké vrstvy městského obyvatelstva. Právě v něm se zrodila vzdělaná, moderní žena. Většina občanů se však tento rozvoj v podstatě nedotkl, a tak většina žen z venkovských poměrů nebo chudinských čtvrtí měla nadále omezenější vzdělání a všeobecný rozhled než muži z jejich rodin.¹³⁹ Pro venkovské obyvatelstvo bylo vzdělání jen těžko dostupné.¹⁴⁰

Nahlédneme-li do života žen z vyšších vrstev, které zde nazýváme moderními, měli bychom si také říci, že tyto ženy, které za šáhovy vlády chodily do zaměstnání, nebyly emancipovanými ženami v západním slova smyslu. Stále to byly manželky a matky upřednostňující svoji rodinu před cílevědomým budováním kariéry. Je také důležitým faktem, že pokud žena pracovala, její zaměstnání většinou obnášelo pohyb mezi dalšími ženami nebo dětmi.¹⁴¹ Často pracovaly jako učitelky nebo zdravotní sestry. Rozšíření městské pracující vrstvy žen ve skutečnosti znamenalo zvýšení o pouhá dvě procenta. Statistika z počátku šedesátých let uvádí, že osmnáct procent žen je ekonomicky aktivních a

¹³⁸ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 155.

¹³⁹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 483.

¹⁴⁰ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1172.

¹⁴¹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 483.

na konci sedmdesátých let dosahoval počet zaměstnaných žen dvaceti procent.¹⁴²

V mnohých ohledech působila modernizace, urbanizace a následné zlepšení sociálních poměrů spíše opačným způsobem, než bychom mohli očekávat. Často docházelo k prohlubování segregace jednotlivých pohlaví a kromě toho také celý tento proces vedl k výraznějšímu vyřazení žen z ekonomicky aktivního života. Ptáte-li se, jak je to možné, naskytne se vám vcelku logická odpověď. Ve venkovských domácnostech, žijících se převážně zemědělstvím, byla ženská síla a účast ženy na práci, nutné k uživení rodiny, zkrátka nezbytností. To se v městském prostředí změnilo.¹⁴³ Pahlaví provedl pozemkovou reformu, lidé se stěhovali do měst a byla zničena tradiční role pracující ženy. Některé se začaly ve městech učit vázat koberce, nicméně tato práce byla minimálně finančně ohodnocena. Zatímco mnohé ženy, které se společně se svými rodinami odstěhovaly do měst a následně skončily v chudinských čtvrtích, čímž si pohoršily, venkovským ženám se v sedmdesátých letech zvýšily příjmy.¹⁴⁴

Život v novém typu společnosti přinesl dále i jiné změny. Ty se týkaly užšího kontaktu s náboženskou kulturou. V novém, vylepšeném sociálním kontextu, získaly také požadavky islámu na segregaci pohlaví nový rozměr. Změněné prostředí postavilo muže a ženy před nutnost častěji se stýkat a být navzájem v kontaktu. To mělo za následek i ten efekt, že mnoho žen pocítilo vyšší potřebu se zahalovat a zůstat

¹⁴² HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1173.

¹⁴³ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 483.

¹⁴⁴ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1172.

v odloučení od cizích mužů. Produktem nového způsobu života byl tedy vznik většího odcizení mezi lidmi.¹⁴⁵

Modernizační pokrok po druhé světové válce nepřímo ovlivnil uzavírání endogamních, smluvených sňatků. Vzdělané ženy z městského prostředí, které vstupují do manželství v pozdějším věku, ženy, které chodí do zaměstnání ještě před uzavřením manželství, mají větší šanci vybrat si budoucího partnera a vyhnout se smluveným, často endogamním sňatkům. Endogamní manželství se sestřenicí mají v Íránu historickou tradici. Většinou jde o případ, kdy si muž bere za manželku dceru otcova bratra. Pokrevní sňatky si drží silnou pozici v tradičních kruzích společnosti.¹⁴⁶

Vrátíme-li se nyní k širokým masám běžných žen, zjistíme, že jejich životy nebyly zdaleka dotčeny Pahlavího pokrokovými změnami v zákonech. Jejich život běžel dál v zaběhnutých kolejích a řídil se místními zvyky a tradicemi. K rozhodování právních záležitostí jim nadále sloužila šarí'ca, obohacená regionálními obyčejí. Ty ovlivňovaly výklad islámského práva, čímž se promítaly v jeho praktickém využití. Můžeme si uvést případ, kdy šarí'ca zaručuje ženě dědické právo. Toto právo, ovlivněné lokálními zvyklostmi může žena pozbýt ve chvíli, kdy je dědictví nahrazeno získáním svatebního věna. Popřípadě mohou bratři vynechat svoji sestru z dědictví, garantují-li jí svou finanční podporu.¹⁴⁷

„Ve většině vesnic zůstával nejvyšší mravní autoritou mollá. Úsilí vlády a nejrůznějších spolků na obranu ženských práv, aby lidé naslouchali i jinému hlasu, naráželo na velké obtíže.“¹⁴⁸

¹⁴⁵ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 483.

¹⁴⁶ GIVENS, B. P. , HIRSCHMAN, CH. *Modernization and Consanguineous Marriage in Iran*. University of Washington, 1994. s. 823-825, 832.

¹⁴⁷ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 484.

¹⁴⁸ PAHLAVÍ, F. *Paměti*. Argo, 2004. s. 155.

Podívejme se na okamžik zpět a porovnejme jisté záležitosti týkající se rodinného života před poválečným rozvojem a během šedesátých a sedmdesátých let. Dojdeme tak k poznatku, že tento vývoj neovlivňoval běžný život natolik, jak bychom očekávali.

Průměrný věk nevěsty se stále pohyboval přibližně okolo patnácti let. Tento věk se časem začal o něco zvyšovat, což bylo ale způsobeno spíše povinnou školní docházkou a popřípadě i dalším vzděláváním žen než ustavením Zákona o ochraně rodiny. Nízký věk vdávajících se dívek zůstal hlavně v případech, kdy byly uzavírány svatební dohody mezi rodiči ještě v dětském věku snoubenců. Oficiální ceremoniál v těchto případech probíhal třeba až po několika letech.¹⁴⁹

Otázka polygamie nebyla v Íránu nikdy příliš skloňovaným tématem. My sami si na to můžeme udělat svůj obrázek, vezmeme-li v úvahu, že v roce 1966 žilo v polygynním manželství pouze jedno procento ze všech Íránců. Změny zákona se týkaly jen velmi malého množství lidí. Neměly tudíž nijak převratný charakter.

Zákonná upravení rozvodu se také netýkala velké masy obyvatel. Ve venkovských oblastech byl vždy dosti vzácnou záležitostí. Pahlavího zákon se týkal hlavně urbanizovaných žen, kterým tímto zjednodušil cestu vedoucí k rozvodu. Jednak se tedy zákon dotýkal minoritní skupiny žen, kromě toho již v období před vydáním Zákona o ochraně rodiny byla skoro polovina rozvodů uskutečňována na základě podání žádosti z manželčiny strany.¹⁵⁰

Šáhův Zákon o ochraně rodiny zůstal tudíž z velké části jen na papíře. Pro mnoho lidí neměl v praxi žádný význam a nijak se jich nedotýkal. Příčina tkví jak v nedostatku administrativních sil, které by zaváděly nová pravidla, tak i v nezájmu žen samotných, aby se

¹⁴⁹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 485.

¹⁵⁰ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 485-486.

dožadovaly o svá práva. Jejich sociální situace jim to však také vůbec neulehčovala. Pahlavího zákon měl tak ve výsledku dopad pouze na úzkou část společnosti žijící ve středních, spíše však vyšších vrstvách městského obyvatelstva.¹⁵¹

4.2. Reálný dopad změn v zákonech, provedených po islámské revoluci

Po islámské revoluci nabralo dění rychlý spád. Původní představa, že k vedení státu postačí šarí'ca, se rychle vytratila. Konečná zřízení vyžadovala různé ústupky. Mnohdy pak vítězila praktická rozhodnutí. Čerstvě nastolená vláda si nemohla dovolit, aby si proti sobě popudila ženy, jež ji podpořily během revoluce. I na nich závisela stabilita její pozice. Není pravda, že by byly ženy po revoluci zcela vyřazeny z veřejného života. Například vzdělávání žen nabralo ještě vyššího tempa právě po revoluci.¹⁵²

Dívky nadále navštěvují školní třídy, byť v dívčích školách. Ženy nadále chodí do zaměstnání, i když místní podmínky po revoluci nahrávaly tomu, co upřednostňovala vláda. Dočasné propouštění z práce, časný důchod, mateřské výhody plus společenský tlak. Projevovala se snaha navrátit ženy „tam, kam patří“ – do domácnosti. Postupně se ale začala situace měnit. Právo volit bylo ženám ponecháno a k tomu mohou pracovat ve většině úřadů.¹⁵³

Vezmeme-li v úvahu fakta, která jsme si zde předložili, automaticky nám vyplyne, že dopad islámské revoluce na životy většiny žen nebyl nijak drastický, jak by se mohlo na první pohled zdát. Pahlavího

¹⁵¹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 485.

¹⁵² HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1175-1776.

¹⁵³ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 482-483.

legislativa měla sice vliv na hrstku žen uvnitř velkých měst, v poměru k celkovému počtu žen v zemi, byl však tento vliv zanedbatelný.

Opětovné zavedení šarí'cy tedy neznamenal pro majoritní většinu obyvatel otočení rafičkou o sto osmdesát stupňů. Jejich životy pokračovaly dál téměř bez povšimnutí, aniž by lidé zaznamenali nějaké převratné změny. To si můžeme doložit konkrétními fakty.

Například úprava rozvodu, coby raritního jevu, nebyla pro většinu zatěžující okolností. Po islámské revoluci se duchovenstvo stojící v čele státu snažilo rozvody ještě více omezovat, jelikož islám chápe instituci rozvodu jako nevhodnou a zavrženíhodnou. Duchovní se tak snažili počet rozvodů co nejvíce redukovat. To měli v moci díky své autoritě, jež jim svěřovala kontrolu nad uplatňováním islámského práva. Nicméně navzdory jejich snahám, rozvodovost stoupla. Kromě toho, pozdější zákonné úpravy ženám opět navrátily práva, na něž byly zvyklé, ba je dokonce předčily.

Co se týče zaměstnaných žen, ani na ně neměl nový společenský řád zavedený po revoluci přílišný vliv. Pracujících bylo v Íránu jen kolem dvaceti procent z celkového počtu žen. Téměř všechny z nich pak měly zaměstnání, během jejichž výkonu přicházely do styku převážně s dalšími ženami nebo případně dětmi. Nastolení nového režimu tudíž nepředstavovalo žádný vážný problém, ohrožující možnost pracujících žen navštěvovat svá zaměstnání i nadále.¹⁵⁴ V průběhu 80. let se naopak ženská zaměstnanost zvýšila – jak v důsledku segregace, tak kvůli nedostatku pracovních sil během války. Roku 2000 pak tvořily zaměstnané ženy 27 %, oproti dvaceti procentům z roku 1980.¹⁵⁵

Dívky školního věku se také nedočkaly nových překážek s příchodem teokratického uspořádání státu. Většina škol byla totiž

¹⁵⁴ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 485-486.

¹⁵⁵ HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 91.

rozdělena na chlapecké a dívčí již z předchozího období. To se vztahuje především na střední školy, i když majorita základních škol byla již také odděleného typu. Od roku 1979 dosáhla vzdělanost žen velkého nárůstu oproti dřívějšku. Hladina ngramotnosti mladých žen mezi patnácti a čtyřicetiletými lety se snížila z jedné třetiny v roce 1980 na jednu desetinu v roce 2000. U dospělých žen počet ngramotných poklesl z 60 % na 30 %. Množství dívek studujících na středních školách stoupl ze 30 % na 80 % a podíl univerzitních studentek v roce 2000 tvořil polovinu z celkového počtu studentů.¹⁵⁶

Určitě nemůžeme zapomenout na fakt, že Islámská republika Írán nařizuje ženám povinné zahalení paží, nohou i hlavy, jsou-li ve styku s cizími muži. Povinné nošení *hedžábu* platí od roku 1981 a od roku 1983 je odložení šátku na veřejnosti pojednáváno jako trestný čin.¹⁵⁷ Pro ženu z jiných podmínek může být daný požadavek nemyslitelný, pro většinu Íránek je ale automatické, že si před cizími muži skrývají vlasy, popřípadě částečně i tvář. Vychovalo je k tomu místní socio-kulturní prostředí, ve kterém vyrůstaly od dětství a ve kterém je tento zvyk zakořeněný již odnepaměti. Žena, která je zvyklá se od dětství zahalovat a již obklopují výhradně ženy zakrývající na veřejnosti pečlivě své vlasy podle svého nejlepšího svědomí, by se necítila příjemně, kdyby měla před neznámými muži odložit svůj *čádor* nebo šátek.¹⁵⁸ Po revoluci tedy nepředstavoval

¹⁵⁶ HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s. 90.

¹⁵⁷ Přestoupení zákona je řešeno krátkodobým zadržením a domluvou, dle zkušeností mých kamarádek z Teheránu. Domluva bývá zpravidla více než důkladná. Platí nejen při vědomém sejmutí, ale i v případě nedbale upraveného *hedžábu*. Dokonce i pokud vám šátek odnese vítr, jste propadající. Mravnostní policie je nekompromisní. Vůči cizinkám je ale tolerantní, což mohu doložit z vlastní zkušenosti. Po zjištění, že nejste Íránka vás nechají jít. (Ovšem nesmíte být v Qomu a zapomenout si ponožky:) HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s.123.

¹⁵⁸ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 485-486.

závoj pro většinu žen symbol útlaku. Byla to běžná součást oděvu, kterou byly zvyklé nosit.¹⁵⁹

Nošení závoje vychází z islámské tradice: „*Umar ibn al-Chattáb řekl: Byl jsem s Bohem ve shodě ohledně Verše o závoji – řekl jsem Prorokovi: Kéž bys nařizoval svým ženám se zahalovat, protože jsou o to žádány bezbožnými muži, tak jako muži s dobrými úmysly! A tak byl odhalen Verš o závoji.*“¹⁶⁰

Kromě toho, že je nošení závoje pro Íránky zvyklostí, stal se *hedžáb* jakýmsi symbolem revoluce. Byl znakem tradičně smýšlejících žen, které se jím za Muhammada Rézy Pahlavího odlišovaly od „moderních“ spoluobčanek.¹⁶¹ Tím se z pouhé části oděvu stal symbol boje mezi Íránkami, symbol vyjadřující identitu.¹⁶²

Jsou-li v Íránu ženy, pro které je nošení závoje na obtíž, jsou to výše zmíněné „moderní“ obyvatelky velkoměst, přizpůsobivší se západnímu stylu života, jimž šáhův režim přinesl západní kulturu a částečně i myšlení. Tyto ženy se nechaly ovlivnit, adaptovaly se na moderní způsob života a s nevolí se podřizují nastoleným pravidlům, jež jsou donucovány akceptovat.¹⁶³ Je na ně kladen velký veřejný tlak a

¹⁵⁹ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1175.

¹⁶⁰ AWDE, N. *Women in Islam: An Anthology from the Quran and Hadiths*. Curzon Press, 2004. s. 50.

¹⁶¹ V roce 1936 vydal Réza šáh zákaz zahalování žen na veřejnosti. Tradiční ženy, odmítнувší chodit venku „svlečené“ se tak uzavřely ve svých domovech. Tím byla prohloubena propast mezi nimi a ženami, které se přizpůsobily. Roku 1941 zrušil Muhammad Réza Pahlaví, po svém nástupu, zákaz, ale rozdíl se již nedaly smazat. Tím vyrostla zeď mezi dvěma částmi rozdělené společnosti. HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s.121-122.

¹⁶² HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005. s.122.

¹⁶³ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 485.

v první řadě jsou hlídány a kontrolovány místní mravnostní policií (*jegánhá-je víže*).¹⁶⁴

Pokud si shrneme výše konstatovaná fakta, zjistíme, že velký dopad islámské revoluce se vztahoval primárně k ženám z vyšších společenských vrstev, k ženám z velkoměst, jež pocházejí z prominentnějšího prostředí než většina obyvatel. K těm, které mají přístup ke kvalitnímu a vyššímu vzdělání. Právě to jim dalo nahlédnout do moderního světa a otevřelo jim dveře k pokrokovému způsobu života. Islámská revoluce těmto ženám vzala naději na progresivní budoucnost a uzavřela cestu k novodobému stylu přejímanému ze Západu.

Tak jako revoluce ovlivnila horní sféry společnosti, tak se sotva dotkla zbytku národa. Ženy z venkova či ženy příslušející k rozličným kmenům neměly téměř šanci zaregistrovat, že se změnily jakési zákony, které se jich v podstatě nikdy netýkaly. Dopad měla islámská revoluce tedy hlavně na úzkou, značně omezenou sortu obyvatel.¹⁶⁵

¹⁶⁴ GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005. s. 31.

¹⁶⁵ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 485.

5. ISLÁMSKÁ REVOLUCE A JEJÍ DOPAD NA ŽENY

V lednu roku 1979 se v Íránu uskutečnila islámská revoluce vedená ajatolláhem Chomejním. Revoluce způsobila absolutní převrat v íránské politice, nastolila islámskou republiku a tím zapříčinila neodvratné změny v osobním statusu žen. Základem práva se stala šaría a začal být uplatňován islám shora. Nastala zde specifická situace a Írán se následně stal jedinou muslimskou zemí, v jejímž čele stojí duchovní.¹⁶⁶

Chomejní dokázal přimět obyvatele, aby se vzepřeli režimu a začali demonstrovat. Připodobnil šáha k chalífovi, jenž zapříčinil smrt imáma Husajna u Kerbelá. Tradičně vychovaná, nejširší vrstva společnosti, se nato zvedla ze židlí a šla bojovat proti špatnému vladaři. V roce 1978 byl vydán článek v novinách *Ettelá'át*, zaměřený proti Chomejnímu, načež studenti *madrás* vyšli do ulic a byli zmasakrováni. To byla poslední kapka, která odstartovala revoluci. K té se připojili i neislámské části společnosti, jež se chtěly vymanit ze šáhova režimu, ale samy by nedokázaly přimět lidi k činnosti. Islám se tedy stal prostředkem politické aktivity a tou nejúčinnější hybnou silou.¹⁶⁷

Ší'itský islám neuznává „žádnou světskou“ formu vlády. Jediný, kdo má právo vládnout, je 12. imám, nositel božství.¹⁶⁸ Je považován za skrytého imáma. Vráť se Soudného dne jako Mahdí a přinese spravedlnost. Je také nazýván *sáhib az-zaman* (pán času).¹⁶⁹

Základem současného státního uspořádání je Chomejního spis *Velájat-e faqíh*, který zanáší do ší'itského politického uspořádání

¹⁶⁶ TEZCÜR, G. M., AZADARMAKÍ, T. *Religiosity and Islamic Rule in Iran*. Journal for the Scientific Study of Religion, 2008. s. 212.

¹⁶⁷ ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. Slovart, Praha 2008. s. 202-203.

¹⁶⁸ KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu.*, Vyšehrad, 1993. s. 143, 189-190.

¹⁶⁹ PINAULT, D. *Sunni-Shia Sectarianism and Competition for the Leadership of Global Islam*. Tikkun 25, Jan/Feb 2010.

převratné změny.¹⁷⁰ Do návratu 12. imáma by měli zemi zabezpečovat *fuqahá'*, kteří mají interpretovat a dohlížet na uplatňování božího zákona. Hlavním mužem v zemi je *rahbar*,¹⁷¹ jenž stojí výš než samotný prezident.¹⁷² Legitimita vlády *fuqahá'* vyplývá z náboženství, přiřknuvšího jim výhradní právo interpretovat prameny, a tím stanovovat cestu, kterou se má společnost ubírat. Ve vládě mají právo veta a dohlíží, aby všechna ustanovení byla v souladu s islámem. Funguje zde takzvaná „Rada dozorců“ tvořená duchovními, která schvaluje všechny zákony.¹⁷³

Zanedlouho po revoluci, a to již v březnu 1979, na Mezinárodní den žen, se patnáct tisíc žen zúčastnilo demonstrace. Vyjadřovaly tak nesouhlas s novou omezující politikou. Především čelily záměru zavést povinné zahalení hlavy. Protestovaly také proti vyloučení žen ze soudnictví a armády. Dalším neméně důležitým faktorem vzbuzujícím nevoli byla plánovaná revize rodinného práva z doby šáha Muhammada Rézy Pahlavího. Nyní vyšly ženy do ulic, jelikož se nehodlaly smířit s konzervativními pravidly, do kterých se je nová vláda chystala uvrhnout.¹⁷⁴

Nicméně tyto hlasité protesty neměly dlouhého trvání. Nevytvořila se zde jednotná opoziční síla, bojující za ženská práva, ani se nezvedly žádné další masové demonstrace. Vznikaly pouze menší organizace.¹⁷⁵

¹⁷⁰ TEZCÜR, G. M., AZADARMAKÍ, T. *Religiosity and Islamic Rule in Iran*. Journal for the Scientific Study of Religion, 2008. s. 212.

¹⁷¹ *Rahbar-e Mo'azzam-e Enqeláb* (Nejvyšší vůdce revoluce), <http://en.wikipedia.org/wiki/Rahbar>, (citováno 18.3. 2012).

¹⁷² KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu.*, Vyšehrad, 1993. s. 143, 189-190.

¹⁷³ TEZCÜR, G. M., AZADARMAKÍ, T. *Religiosity and Islamic Rule in Iran*. Journal for the Scientific Study of Religion, 2008. s. 212.

¹⁷⁴ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 477.

¹⁷⁵ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 478.

Postavení některých žen se během prvních pár let razantně změnilo. Nastala přísná segregace pohlaví na veřejnosti, nošení závoje se stalo nevyhnutelným a charakter rodinného práva se přizpůsobil šarí'ce, čímž byla potlačena ženská práva. Alespoň prozatím.¹⁷⁶

5.1. Účast a podíl žen na islámské revoluci

Stejně tak jako muži, sehrály svou roli v islámské revoluci samozřejmě i ženy. Ženy se podílely na revoluci různými způsoby a vedly je k tomu i rozličné důvody.

Šáhovy právní změny se sotva dotkly majoritní většiny žen, a proto také nebyly podpůrkyněmi těchto reforem. Když se zhoršila ekonomická situace obyvatel, neměly důvod při šáhovi stát, ba co víc, postavily se na druhou stranu a podpořily revoluci.¹⁷⁷ Se stoupající islamizací se stále častěji objevovala tradiční *mahdžuba* (závoj), jako odpor vůči hamižnosti vyšší vrstvy, neznabožnosti a korupci. Ženy byly propagandou vyzývány, aby se účastnily revolučních snah. Podpora revoluce z jejich strany hrála důležitou úlohu. Ajatolláh Chomejní si dobře uvědomoval, že loajalita íránských žen je zásadní pro dosažení jeho snah.¹⁷⁸ Jejich podpora byla natolik silná, že Chomejní po svém návratu do země, v únoru 1979 zapomněl na svůj opoziční postoj vůči volebnímu hlasu žen a volal je k vyjádření v referendu o ustanovení islámské republiky.¹⁷⁹

Některé byly zapojeny do levicových organizací, nebo byly členkami jistých guerrillových skupin. Mnoho z nich bylo zabito, v lepším případě jen zatčeno. Nacházely se mezi nimi hlavně ženy ze střední

¹⁷⁶ Viz kapitola 3.2.

¹⁷⁷ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1173-1174.

¹⁷⁸ KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z. *Islám: ideál a skutečnost*. Panorama, 1990. s. 170-174.

¹⁷⁹ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1173-1174.

společenské vrstvy nebo ženy, jež měly možnost pobývat po nějakou dobu v zahraničí.

Větší část žen podílejících se na islámské revoluci měla kořeny v masách širší spodní třídy. Byly to zástupy žen, které se účastnily demonstrací proti šáhovu režimu. Demonstrací, během kterých přišly některé z nich o vlastní život.¹⁸⁰

V neposlední řadě se ženy zasloužily na islámské revoluci svojí podporou, poskytovanou mužským členům rodiny, zejména pak svým synům. Jako ochránkyně přispěly taktéž k záchraně mnohých životů, když poskytovaly útočiště prchajícím demonstrantům.

Tak jako se porevoluční změny týkaly hlavně žen žijících v městském prostředí, byly to právě ony, které se také na revoluci nejvíce podílely. Byly to především městské ženy, které se účastnily pouličních demonstrací. Ženy, jakož i muži, z venkova byly o mnoho zdrženlivější a do nepokojů se příliš nezapojovaly. Revoluční aktivitu přenechávaly těm, jichž se následně revoluce také nejvíce dotkla.¹⁸¹

Od islámské revoluce ženy očekávaly především zlepšení sociálních podmínek, ale také morálky založené na tradičních islámských základech. Vycházely z předpokladu, že sociální spravedlnost může nastolit pouze islámské právo jako jediný zdroj spravedlnosti. Tu jim Chomejní přislíbil během revoluční agitace. Jeho slovy: *„Islám nikdy neodporoval ženské svobodě; naproti tomu islám nesouhlasí s konceptem ženské přeměny, oponuje jejich proměně a vrací ženám čest a důstojnost.“*¹⁸²

¹⁸⁰ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 486.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1174.

Účast na revoluci ženám dodala vizitku správných muslimek, hodných úcty. To, že ženy participovaly na revoluci, jim také dodalo sebedůvěru a zájem o politické dění v zemi. Získaly si také větší vážnost. Právě revoluce přispěla k tomu, že se ženy samy zvedly, šly do ulic a zapojily se tak do politického života vlastní aktivitou.¹⁸³ A tak můžeme do doby revoluce datovat zrod politické aktivity Íránek.¹⁸⁴

Je paradoxní, že revoluční dění (jež ženám po revoluci uškodilo) vyvolalo vstup žen na práh politiky, když předtím jim svěřená práva k politickému životu byla jen poskromnu využívána. Až v době revoluce ženy změnilly svůj postoj k politice a veřejnému dění. Dalším paradoxem je, že stejný moment, který ženy uvrhl do politické aktivity, moment, kterým si „spolu-vybojovaly“ nastávající režim, je následně začal připravovat o jejich vlastní práva a začal je omezovat stanovováním užších společenských a zákonných hranic.¹⁸⁵

5.2. Následné porevoluční dění

Zhoršené sociální a ekonomické podmínky způsobily zostření dohledu nad chováním žen a byl dbán větší důraz na dodržování zásad „správné muslimky“ na veřejnosti, tak jak jej vyžadovalo duchovenstvo vedoucí stát. S obavou před postihem si ženy řádně zakrývaly vlasy a dbaly na cudnost svého oděvu. Začal být zvětšován tlak na zaměstnané ženy a ty, které měly dříve možnost těšit se ze západního zboží, si tuto radost nyní byly nuceny odepřít, jelikož byla zavedena přísná opatření proti dovozu zakázaného zboží (včetně alkoholu) do země.¹⁸⁶

¹⁸³ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 487.

¹⁸⁴ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1174.

¹⁸⁵ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 487.

¹⁸⁶ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 488.

Navzdory všem překážkám, není pro ženy tou nejzásadnější „ženská otázka“ jako taková. Tíží je více všeobecné problémy společnosti, jako například nedostatečné finanční zázemí. Možná, byly-li by všechny tyto základní potřeby uspokojeny, snažily by se ženy dosáhnout lepšího společenského postavení. Do té doby budou ale řešit přednější záležitosti.¹⁸⁷

Porevoluční zhoršení ekonomických podmínek Íránu mělo za následek vyvlastňování majetku ve prospěch nejchudších, ve kterých měl režim své zastánce. Mezi nimi byla i široká vrstva žen, využívajících programů pro rozvoj gramotnosti nebo pro zlepšení zdravotní péče. Našly zde své uplatnění také jako pracovní či pomocná síla. Zapojily se tak do veřejného dění a později získaly funkci jako nepostradatelná pracující složka společnosti během války s Irákem. Ženy byly Chomejním podněcovány k participaci, k níž přispívala i mnohá usnadnění, jako například školky u pracovišť.¹⁸⁸

Uplatnění našly rovněž ve školství a zdravotnictví, kde vznikla velká poptávka po pracovnicích. Ta byla výsledkem segregace pohlaví, vyžadující dostatečně početný ženský personál.¹⁸⁹

¹⁸⁷ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 489.

¹⁸⁸ HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007. s. 1176-1777.

¹⁸⁹ Tamtéž.

6. DEFINICE ŽENSKÉ ROLE

Nyní se zastavíme u způsobu vnímání role ženy. Legislativní úpravy, ať jsou to šáhovy zákony nebo právo platné po islámské revoluci, nemají samy o sobě takový konečný dopad, jako vlastní vnímání ženské role ve společnosti. Právě ze vnímání a myšlení společnosti vznikají zákony, odpovídající morálce dané komunity či kultury. Proto je důležité, podívat se tam, kde má právo své kořeny.¹⁹⁰

Myšlení utváří charakter dané společnosti a je pro společnost zásadní. Sociální hodnoty a normy nastavují šablonu, podle které lidé jednají, usuzují a hodnotí ostatní členy komunity.

Tady se dostáváme k zásadnímu poznatku, a to že íránské ženy nemají stejný hodnotový žebříček, jako ženy ze západní společnosti. Ženy v Íránu mají jinou představu o ideálním životě a také rovnost před zákonem vnímají odlišně.

Ženy samy mají představy o roli žen ve společnosti jako o jedincích, kteří se mají chovat podle dobrých mravů a zachovávat rodinnou čest. Právě to byl jeden z hlavních důvodů, proč vyšly některé ženy do ulic v roce 1979 demonstrovat. Nelíbilo se jim současné nastavení měřítek, která jim vláda předkládala.¹⁹¹

Za vlády šáha Pahlavího byly upřednostňovány západní vzorce chování a postupné zrovnoprávňování žen v západním slova smyslu, mělo vést společnost k modernizaci. To zahrnovalo společnost, kde se ženy nesegregovaly od mužů a zapojovaly se do společenského života. Tradiční snaha oddělovat ženy od mužů byla odsuzována jako zpátečnictví a zaostalost. Jednak byla podporována vzdělanost žen a dále i jejich následné zaměstnávání. K tomuto cíli měly posloužit i provedené změny v legislativě. Pokrokově smýšlející ženy z vyšších

¹⁹⁰ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 489.

¹⁹¹ Tamtéž.

kruhů se objevovaly na veřejnosti bez závoje, v čemž je vláda jedinečně podporovala. Stejně tak jako to dělala vládou řízená média.

Snahy šáhova režimu přiblížit se západní společnosti, se mu částečně staly osudnými. Mezi většinou obyvatel vzbuzovaly odpor a hněv. Lidé se chtěli osvobodit od nových společenských pravidel, která jim byla diktována a žít podle vlastních hodnot vycházejících z islámu. Rebelie proti vnucovaným společenským normám měla za následek radikálnost, s jakou byl islám následně přijímán. Opozice proti Pahlavímu byla ale různorodá a zahrnovala i ty, kteří shledávali jeho reformy nedostatečnými. Ty, kteří si přáli skutečnou rovnost před zákonem a nedočkali se jí. Šáh měl tak proti sobě namířené občany z obou stran, protože nebyl schopen vyhovět ani jednomu z nich.¹⁹²

Některé ženy odmítaly šáhovy novinky a chtěly dosáhnout rovného postavení skrz segregovanou společnost. Jiné naopak souhlasily s cestou, kterou šáh Pahlaví zvolil, ale vadil jim autoritářský způsob jejího zavedení. Přály si dosáhnout stejného cíle, společnosti západního typu, ale prostředkem k jeho dosažení měla být demokracie. Další skupinou jsou levicově zaměřeni jedinci, doufající v nastolení rovnostářského režimu prostřednictvím socialismu. Tyto ženy chtěly bojovat za lepší budoucnost po boku mužů a na rozdíl od předešlých žen toužících po demokracii, nechtěly hledat přístup k materiálnímu majetku. Měly ale společný ideál ve vzdělané a pracující ženě.¹⁹³

O stanovisku většiny společnosti nicméně svědčí proběhnuvší vývoj událostí. Majorita tvořená venkovany a chudšími obyvateli měst je konzervativnější povahy a přiklání se k tradičnímu stylu života. Základem společenského řádu by podle nich měl být islám, jehož prostřednictvím dosáhnou rovnosti. Islám zaručuje všem lidem rovnocennost před

¹⁹² HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 490.

¹⁹³ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 491.

Bohem. Žena a muž jsou si rovni, ale charakterizují je jisté rozdíly, které určují odlišnost jejich rolí. Rozdílnost rolí vychází zkrátka z přirozenosti člověka a vymezuje ji boží řád. Žena má za úkol postarat se o rodinu, z čehož vyplývají její povinnosti. Jako příklad správné muslimky jsou zmiňovány Fátima nebo Zajnab z rodiny proroka Muhammada. Slovy ajatolláha Chomejního: *„Ženy nejsou rovné mužům, ale ani muži nejsou rovni ženám...Jejich role ve společnosti se doplňují...Každý má jisté odlišné funkce podle svého charakteru a konstituce.“*¹⁹⁴ Íránské duchovní autority se shodují na stanovisku, že: *„ženy a muži si nejsou rovni, protože jsou biologicky odlišní. Tyto rozdíly ovlivňují jak sexuální potřeby, tak mentální schopnosti.“*¹⁹⁵

*„Muži zaujmají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jedněm z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám).“*¹⁹⁶ (K4:34)

Dvacátý článek íránské ústavy říká: *„Všichni občané země, jak muži tak ženy, rovnocenně užívají rovných práv; barva, rasa, jazyk a podoba, neposkytují jakákoli privilegia.“*¹⁹⁷

Islámská republika Írán zastává stanovisko, že všichni její obyvatelé požívají rovné právní ochrany a dostává se jim všech práv, a to jak lidských, ekonomických a sociálních, tak i politických a kulturních. Přičemž všechno je v souladu s islámem. Následně také stanovuje

¹⁹⁴ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 492.

¹⁹⁵ FERNEA, E. W. *Women and the Family in the Middle East*. University of Texas Press, 1985. s. 323.

¹⁹⁶ *Korán*, překlad a komentář: HRBEK, I. Levné knihy, 2006. s. 526.

¹⁹⁷ TELLENBACH, S. *Aspects of the Iranian Code of Islamic Punishment: The Principle of Legality and the Temporal, Spatial and Personal Applicability of the Law*. *International Criminal Law Review* 9, 2009. s. 702-703.

specifická práva žen ve vztahu k jejich odlišné životní roli související s jejich rolí ve společnosti.¹⁹⁸

Koneckonců samy islámské feministky staví své cíle na základech rozdílnosti pohlaví. I navzdory těmto rozdílům si podle nich mohou být muž se ženou rovni, a to na vyšší úrovni než je role. Na úrovni vážnosti a statusu. Kromě toho islám upřednostňuje zájem komunity před zájmem jedince, takže pokud je obětován osobní užitek ve prospěch skupiny, slouží to vyššímu zájmu, harmonie soužití.¹⁹⁹

Pohled islámu na ženu souvisí také se sexualitou. Všechny postoje k ní jsou řízeny kontrolou ženy, aby nedošlo k neakceptovatelnému sblížení s cizím mužem. Pokaždé když se setká s mužem, jenž není její příbuzný, hrozí potencionální nebezpečí zakázaného styku, a proto by měla být pod neustálým dohledem. Nicméně sexuální styk mezi manželi je dokonce vítaným. I když zrovna neslouží jen k plození potomků. Avšak styk mezi nesezdaným párem je nelegální a společenská opatření se mu všelijak snaží předejít.

Islámské pojetí ženské role je nyní v Íránu oficiálně posvěcené. Není ale přesně dané, jak by role ženy měla vypadat. Záleží na interpretaci pramenů, a ta samozřejmě není jednotná. Hlavní opoziční síla mudžáhedínů například shledává, že politická aktivita žen není v rozporu s islámem. Důležité ale je, že s islámským přístupem k roli žen se ztotožňuje největší část obyvatel a je to státem nařízené stanovisko.²⁰⁰

¹⁹⁸ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 481.

¹⁹⁹ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press, 1985. s. 493.

²⁰⁰ HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. State University of New York, 1985. s. 492.

7. ZÁVĚR

Islámská republika Írán stojí na základech islámského práva, zakotvených v legislativě. Žádný zákon přijatý parlamentem nesmí být v rozporu s islámem. Právní školou následovanou ší'itským Íránem je *dža'farí*, vycházející z ší'itských dogmat, přisuzujících božství dvanácti imámům.

Šarí'a se promítá do každého aspektu praktického života obyvatel a je v íránské společnosti zakotvena dlouhou tradicí, která nebyla nikdy přerušena. Částí šarí'cy, jenž se nejvíce dotýká každého jednotlivce, je rodinné právo, upravující především manželství a rozvody. *Dža'farí madhab* jako jediný umožňuje instituci dočasného manželství *mut'a*.

Po druhé světové válce začal šáh Muhammad Réza Pahlaví s modernizací země, kterou se snažil přiblížit západním normám. Tyto reformy se nevyhnuly ani zákonodárství. V roce 1967 byl přijat Zákon o ochraně rodiny. Výsledkem jeho přijetí mělo být zlepšení pozice žen. Reálný dopad však zaznamenaly pouze ženy z vyšší společnosti městského obyvatelstva. Jediný zákon také nemohl obsáhnout všechny oblasti života žen, a tak zůstaly mnohé záležitosti nezměněny a řídily se dál podle šarí'cy. Roku 1978 začaly v Íránu demonstrace, které se později proměnily v revoluci, způsobivší pád šáha a změnu režimu. V únoru 1979 byl nastolen nový řád a následně vznikla Islámská republika Írán, s šarí'ou jako základem práva. Zákon o ochraně rodiny byl zneplatněn. Ač země zaznamenala velký obrat politického vedení, většině běžných obyvatel se život nijak razantně nezměnil.

Šarí'a byla ve venkovských oblastech uplatňována i během Pahlavího vlády, navzdory existenci nového zákona. Zakořeněné tradice jen těžko dovolí obyčejným lidem náhlé změny v uvažování a přijímání nových pravidel. Zvyk je zkrátka železná košile. Ženy samy po žádných pokrokových novinkách netoužily. Naopak je vláda nutila přijímat nové myšlení, se kterým se neztotožňovaly. To způsobilo, že se nakonec

mnoho žen postavilo na stranu revolucionářů, bojujících proti útlaku. Chtěly si zachovat své tradice tvořící jejich identitu.

Samotná role ženy je běžnými Íránkami vnímána islámským způsobem jako role manželky a matky. Vnímání rovnosti pohlaví má v islámu specifickou podobu. Žena a muž jsou si rovni před Bohem, ale na Zemi mají odlišná poslání, vyplývající z jejich rozdílných vlastností.

Koho se změna režimu citelně dotkla, jsou městské, vzdělané ženy. Ve velkoměstech žije hodně žen s vysokoškolským vzděláním, které mají ambice dělat kariéru a chtějí žít v moderní společnosti. Těm ale islámská vláda klade překážky do cesty a bere jim svobodu, kterou by si tolik přály.

Na začátku práce byl kladen cíl poukázat na rozdíl mezi platným zákonem a jeho uplatňováním. Za Pahlavího vlády se tento rozdíl projevoval velice markantně. Zákon o ochraně rodiny byl praktikován jen ve velkoměstech, ale nepodařilo se ho začít naplňovat celoplošně. Ve vesnicích si drželi duchovní svoji autoritu a ruce zákona sem neměly dosah. Po revoluci se začala uplatňovat šarí'ca v plném rozsahu, čímž jen pokračovala staletá tradice.

Od té doby se mnohé změnilo. Byly přijaty četné zákony na ochranu ženských práv, které mají v důsledku značně širší dopad než Pahlavího zákon. Ač jsou ze západního pohledu více než nedostačující, v íránském kontextu jsou revoluční, obzvláště s přihlédnutím k tomu, že je Írán islámskou republikou ovládanou duchovními. Otázkou na konec zůstává, jakým směrem se bude Írán ubírat dál. Otevře se nové době, či se naopak uzavře před její „hrozbou“?

Ať je smýšlení ženy jakékoli, tradiční nebo pokrokové, každá si přeje mít dobré postavení a doufá, že jí to právní systém umožní. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že mezi ženami v Íránu panuje nespokojenost a touha po větší volnosti. Uvítaly by možnost vlastní volby životního stylu. I mnoho Íránců by ženám rádo přiznalo více svobody. Írán se v poslední době vydal nadějným směrem, ale cesta je ještě dlouhá.

8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

8.1. Prameny

Korán, překlad a komentář: HRBEK, I. 1. vydání. Brno: Levné knihy, 2006.

8.2. Použitá literatura

AGHAJANIAN, A. *Some Notes on Divorce in Iran*. Shiraz University: Journal of Marriage and the Family 48, November 1986.

AN-NA'IM, A. A. *Islamic Family Law in a Changing World: A Global Resource Book*. Zed Books Ltd, 2002.

ARMSTRONGOVÁ, K. *Islám*. Praha: Slovart, 2008.

AWDE, N. *Women in Islam: An Anthology from the Quran and Hadiths*. 2. vydání. Abingdon: Curzon Press, 2004.

ERFANI, A., MCQUILLAN, K. *Rates of Induced Abortion in Iran: The Roles of Contraceptive Use and Religiosity*. Volume 39, June 2008.

FERNEA, E. W. *Women and the Family in the Middle East*. University of Texas Press, Austin: American Journal of Islamic Social Sciences 2, 1985.

GIVENS, B. P. , HIRSCHMAN, CH. *Modernization and Consanguineous Marriage in Iran*. University of Washington: Journal of Marriage and the Family 56, November 1994.

GONTOWSKA, L. M. *Human Rights Violations Under the Sharia'a: A Comparative Study of the Kingdom of Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran*. Pace University, 2005.

HAERI, S. *Law of Desire: Temporary Marriage in Shi'i Iran*. 1. vydání. New York: Syracuse University Press, 1989.

HALPER, L. *Law, Authority and Gender in Post-Revolutionary Iran*. Buffalo Law Review 54, 2006-2007.

HALPER, L. *Law and Women's Agency in Post-Revolutionary Iran*. Harvard Journal of Law & Gender 28, 2005.

HIGGINS, P. J. *Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social, and Ideological Changes*. The University of Chicago Press: Journal of Women in Culture and Society 10, 1985.

KOUŘILOVÁ, I., MENDEL, M. *Cesta k prameni: Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Praha: Orientální ústav AV ČR, 2003.

KROPÁČEK, L. *Duchovní cesty islámu*. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 1993.

KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z. *Islám: ideál a skutečnost*. Praha: Panorama, 1990.

MIČICOVÁ, B. *Islámský právní systém v komparativním pohledu*. Masarykova univerzita, 2011.

MIR-HOSSEINI, Z. *Marriage on Trial: Islamic Family Law in Iran and Morocco*. 3. vydání. London: I.B.Tauris & Co Ltd, 2000.

NASIR, J. J. *Arab and Islamic Laws Series: The Islamic Law of Personal Status*. 2. vydání. London: Graham & Trotman, 1990.

OSANLOO, A. *Whence the Law: The Politics of Women's Rights, Regime Change, and the Vestiges of Reform in the Islamic Republic of Iran*. Radical History Review 101, 2008.

PAHLAVÍ, F. *Paměti*. 1. vydání. Praha: Argo, 2004.

PINAULT, D. *Sunni-Shia Sectarianism and Competition for the Leadership of Global Islam*. 1. vydání. Tikkun 25, Jan/Feb 2010.

TELLENBACH, S. *Aspects of the Iranian Code of Islamic Punishment: The Principle of Legality and the Temporal, Spatial and Personal Applicability of the Law*. Leiden: International Criminal Law Review 9, 2009.

TEZCÜR, G. M., AZADARMAKÍ, T. *Religiosity and Islamic Rule in Iran*. Loyola University Chicago, Tehran University: Journal for the Scientific Study of Religion 47, 2008.

VOJTÍŠKOVÁ, V. *Postavení žen v íránské a saúdské společnosti*. Člověk – Časopis pro humanitní a společenské vědy 15, 2009.

8.3. Elektronické zdroje

<http://www.albawaba.com>

<http://www.amnesty.org>

<http://en.wikipedia.org>

<http://www.highbeam.com>

<http://www.iran-law.com>

<http://www.servat.unibe.ch>

9. RESUMÉ

This thesis is intent on women's personal status in Iran. A base of the thesis is Iranian law. It is trying to show a difference between law and real life.

There is resumed a base of shari'a (Islamic law), which is crucial for the Iranian legislation. The part about shari'a is focused on the family law according to the shari'a and underlines the contrast between shi'i and sunni law school. There is also mentioned the temporary marriage, occurring specially in Iran.

The cardinal section deal with law before and after the Islamic Revolution. It traps the changes made by Shah Pahlavi, especially the Family Protectional Law. After the 1979 Revolution, the FPL was declined and supplied by the new constitution based on the shari'a. Nevertheless, there was a wide area of the law which was not touched by the FPL. Consequently there were not significant changes in the law, before and after the Islamic Revolution.

The following faction shows the measure of influence of the law. There is adumbrated an impact of the FPL in dependency on a social status. Furthermore, it touches on the modernisation during Pahlavi era. The chapter is trying to catch up the real changes in women's lifes, caused by the shift of the law and compare the situation during the eras.

Mentioned is women's activity during the Islamic Revolution and the subsequent affairs.

Neither the woman's role in the society is forgotten. The Iranian perception of woman's role is different than the Western one. Even the understanding of the equality is distinct.